

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hillerød: Jakob Jensen opdagede en flad sten med inskriptionen »J. Fleischer Michaelsen, skudt af Gestapo 24. marts 1945« men næsten ulæseligt. Ved renoveringsarbejdet blev der en lille mindelund ud af det, idet der dukkede endnu en mindesten op. Samme resultat kunne nok også opnås andre steder. (Foto: Jakob Jensen)

Udvidet billedtekst side 110.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløssesvej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehjemmets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. 74 40 53 42.

Tilsynsførende: Ejler Mortensen, Nørregade 6, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 17 04.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløssesvej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72. Giro 1000 780.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09. Giro 1000 780.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Oberst Kresten Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. 62 62 31 63

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Sektionschef Hans Bøjlund
Påbyvej 36, 6000 Kolding
Tlf. 75 56 90 49

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Direktør Gunnar Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 97 12 11 84

Herreekviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg,
Tlf. 74 47 11 60

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Direktør Bernth Johannesson
Jacobys Allé 16, 2. th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

General Fl. Bussenius Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Læge Axel Jørgensen
Duebrødvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42
Sommer: 42 65 05 11

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Fangesammenslutningens Rekreattionsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningskema kan rekvireres hos formanden: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreations- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreations formål eller -hjælp i særlige trangstifælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anderkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningskema sendes til ovenstående adresse.

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Jens Erik Finderup
Gadstrupparken 3
4621 Gadstrup
42 39 09 91
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 100.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 100.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udleve-
ringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Een mælkebøtte	107
Vi besøger Ladelund	108
Kapitulationen af rets- opgøret i Sønderjylland	112
Tre nye værelser navngivet	115
I hine dage	116
Om Socialministeriet under besættelsen	120
Foreningerne	120-125
Mindeord	125
Bøger	126

De følgende numre af vort
blad udkommer 15/12 1993 og
15/2 1994. Stof må være re-
daktionen i hænde senest en
måned før.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 6

NOVEMBER 1993

48. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpesfond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stutthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Een Fandens Mælkebøtte kan blive til mere end 1.000

For enden af Chr. Winters Vej i Gl. Balle i Silkeborg ligger nogle tønder land, bevokset med fritvoksende græs og forskelligt ukrudt.

Gennem hele maj måned har Mælkebøttens gule blomster været meget dominerende. Det var et flot syn, da de efterhånden foldede sig ud i tusindvis, tilsammen vel nogle millioner. Så kom de ret lange stængler frem med en eller flere kurve på et højt skaft. Naturligvis ikke alle ens, da der er tale om 20 til hundrede arter.

mælkebøtte stammer fra den megen saft, vi møder, når vi knækker stænglerne. Nogle bruger også udtrykket: Fandens kærnemælk.

Tilnavnet *Fandens* til Mælkebøtte bruges på landsplan. Det har nok sin begrundelse i, at mange haveejere hader planten, fordi den er så frodig, ja, det er ligefrem sådan ifølge »Danmarks vilde planter«, at en enkelt plante kan sætte mere end 1.000 frø, og det vil jo sige, at har vi en enkelt plante, kan vi risikere

daktør af BT, senere af Nationaltidende/Dagens Nyheder og af Kristeligt Dagblad fra 1936-41. Hans afgang skyldtes et tysk krav som straf for hans artikler i hans blad, vel især den om *Fandens* Mælkebøtte.

Han skrev en række ledende artikler, og det var under besættelsen et tungt arbejde, fordi nazisterne gennemførte censur af alt, hvad der blev trykt på dansk.

Han havde en fortid som legationsråd, hvilket skulle

gennem krigens onde og dog så rige år.

I 1945 udgav Helweg-Larsen en bog hos Gyldendal. Den rummede 50 af de artikler, han havde skrevet i Kristeligt Dagblad, og altså førte til hans afskedigelse.

Emnerne er fortrinsvis aktuelle, og man lægger især mærke til, at han i juli 1940 begik den artikel, han gav overskriften »Ukrudt«. Vi som hans læsere, var sikre på, at man i stedet for ordet UKRUDT kunne sætte ordet Nazisterne, som havde besat landet.

Han gør opmærksom på, at den, der dyrker blot en lille stump jord, lærer ukrudtets sande væsen at kende. Han tilføjer: »I tider som disse en såre vigtig viden«. Det hedder videre, at der opleves slid, modgang og ærgrelser, fordi der gives ukrudtet enestående chancer, men sindets oprørthed hjælper intet, kun lugejernet, sejhed, tålmodighed og stadig påpasselighed, og vi bekæmper ukrudtet enten de skræpper eller skvalder eller de smyger sig yndefuldt eller kælent ind på os. De vil alle det samme: Anmasse sig og kræver plads for deres tilsyneladende så frodige livsudfoldelse uden hensyn til kulturplanterne. Han skriver også, at bondekulturen har truffet det rette og fældet sin dom i navnet *Fandens* Mælkebøtte. Derfor: Du danske mand, rens din ager!

Er man ked af mælkebøtter i sin have, kan de udryddes kemisk, men jeg selv foretrækker at »tage« dem med lugejern. Men jeg husker altid på, at hele roden skal op. Så er man til gengæld sikker på, at den plante ikke kommer igen.

I forbifarten
- af Johannes Fosmark · Silkeborg

Så fulgte indtil 30 cm. høje urter af kurveblomstfamilien med rosetstillede, tandfligede blade og store, gule kurve. I botaniksproget kaldes frøene nødder, og de spredes især ved hjælp af fnok, som sidder i spidsen af et langt næb. Spredningen foregår f.eks. ved vindens hjælp, men dyr, der færdes på stedet, hjælper ofte ved spredningen. Ofte bæres nødderne langt væk, og formen opfordrer til at tale om paraplyer.

Mælkebøtterne kaldes også troldehekse, fandens mælkebøtte, løvetand. Når vi i dag studerer planten, oplever vi, at flere af planterne har blade, der grangiveligt ligner, hvad vi forestiller os er formgivningen af løvens gab - derfra navnet løvemund. Navnet

at have mere end 1.000 planter året efter... altså: Planten er for dominerende.

Udtrækket fra planten bruges af nogle for at lindre øjenbetændelse, for at rense uren hud, for at ophæve leverlidelser, for at neutralisere galde-lidelser, for at hjælpe over hæmorider samt hjælpe over urinvejs- og fordøjelseskana-lidelser.

Pæleroden kan blive ganske stor. Under besættelsen blev den taget op og ristet, hvorefter man brugte den ved fremstillingen af kaffetilsætning.

Planten har under besættelsen i året 1941 spillet en politisk rolle. Hovedpersonen blev redaktør Gunnar Helweg-Larsen. Han var en meget kendt bladmand, idet han nogle år havde været chefre-

betyde, at han havde en del skoling i, hvor langt man kan gå, når man virkede i en tid, da der var tysk censur.

I vor illegale gruppe fulgte vi ham nøje, og vi morede os ligefrem over hans evne til at »gå lige til stregen«, men i efteråret 1941 krævede tyskerne hans afskedigelse. Han fik derefter så meget at bestille, at det blev en foredragsvirksomhed, der strakte sig over 2-3 år, ofte med en snes foredrag i løbet af måneden. Det betød også en snes skiftende senge.

Han lærte her Danmark at kende på en for ham ny måde. En dag var han midtpunkt i et stort forsamlingshus, en anden dag i en tætpakket skolestue. Det kunne være ude på heden. Det var altså sammen med til at afspejle vilkårene for det folkelige liv i Danmark

Et mindesmærke i Ladelund

Ladelund 1988: til venstre H. Chr. Rasmussen og til højre provst Poul Riis, ved stenen på den tidligere lejrplass i Ladelund. (Foto: H.R.)

Ved provst Poul Riis

Udekommandoen i Ladelund under koncentrationslejren i Neuengamme blev oprettet 1. november 1944. Lejren blev ophævet 16. december 1944. I lejren omkom ca. 300 af ialt godt 2000 indsatte.

På kirkegårdens udvidelse findes gravene med navnene på de omkomne. Endvidere er der bygget et hus, der indeholder et museum til minde om de forfærdelige lidelser, fangerne har været udsat for.

Tager man vejen fra Tønderområdet og kører over grænsen ved Sæd og videre til Sønderløgum går vejen til venstre (mod øst) til Ladelund. Man kan også komme fra Padborggrænsen og køre langs grænsen ad den første vej mod vest.

Ladelund før 1945

Ved genforeningens nye grænsedragning kom Ladelund altså ikke til Danmark. Den 14. marts 1920 stemte 448 for Tyskland. Den danske andel på 141 stemmer var forholdsvis stor. Ved det sidste

frie valg i november 1932 fik NSDAP 84,6 % af stemmerne i Ladelund.

I FORÅRET 1940 blev Neuengamme en selvstændig koncentrationslejr. Den 26.09.1944 oprettede man udekommandoen fra Neuengamme hovedlejr i Husum-Schwesing og senere i november 1944 i Ladelund. Nu var der ca. 70 udekommandoer fra Neuengamme. I Ladelund var der ingen danske fanger. Man kan tænke sig, at Ladelund lå for tæt ved den danske grænse!

I efteråret 1943 bredte frykten sig for en allieret landgang på den tyske nordsøskyst eller på den jyske vestkyst. Efter invasionen i Normandiet 06.06.1944 befalede Hitler 28.08.44, at man skulle bygge »Friservolden« og spærrestillinger. Projekterne var militært set betydningsløse, fordi de allierede fortsatte deres fremmarch gennem Frankrig og på østfronten.

Til at udføre gravearbejdet til disse formål benyttede man koncentrationslejr-fanger. Kommandant for Hus-

um-Schwesing og senere også for Ladelund blev den brutale sadist Hans Griem. På tre måneder omkom mindst 500 fanger i Schwesing.

De første ca. 2000 fanger kom den 1. og 2. november 1944 fra Neuengamme og Husum-Schwesing. Om ankomsten fortælles følgende: »En ung pige var på indkøb hos købmand Feddersen i La-

delund. Lige syd for forretningen ligger vejen til Agtrup. Man kan se 2-3 km hen ad den. En endeløs skare af mennesker kom fire og fire hen mod Ladelund. Deres måde at gå på var kraftsløs og mærkeligt slæbende. De var tavse, havde givet op. Der kom ca. 2000. Mange var barfodede, og det fodtøj, som nogle havde, var i en forfærdelig tilstand«...

En stor del af fangerne stammede fra en lille by Putten i Holland - ca. 80 km fra Amsterdam. En tysk officer var blevet skudt, en anden såret. Den øvestbefalende i Holland, general Christiansen, befalede derfor, at man skulle brænde Putten af og deportere mændene i byen til tvangsarbejde i Tyskland. 540 mænd fra Putten døde i Neuengamme og udekommandoerne, heraf alene 111 i Ladelund.

FANGERNE var for størstedelen allerede underernærede og svækkede, når de kom til Ladelund. På grund af utilstrækkelig med mad, miserabel indkvartering og det hårde tvangsarbejde i det kolde slam i pansergravene steg antallet af syge og døende hele tiden. Mere end 300 døde i Ladelund, men hvor mange, der døde under transporten til Neuengamme og evt. vide-

Få kilometer syd for den dansk-tyske grænse ligger den fredelige landsby Ladelund. Hertil slæbtes i krigens sidste tid 2000 fanger til den nyoprettede k-z lejr. Mange af dem var hollændere fra den lille by Putten.

Ladelund 1990: Pastor Harald Richter fortæller danske gæster om Ladelund i dens gamle kirke. (Foto: H.R.)

re til andre lejre, vides ikke. Underernæring, epidemier og slag var de almindelige dødsårsager.

Selv har jeg mødt tre præster fra Holland, der havde været i Ladelund. I Neuen-gamme var der først i december 1944 udtaget ca. 52 præster til en transport til Dachau ved München. Foruden disse tre var vi tre danske præster - pastor Madsen, Lænkholm og jeg. De tre hollandske præster fortalte om de helt umenneskelige forhold i Ladelund.

Lænkholm har fortalt om alt dette i et foredrag for de danske i Ladelund 1947. Efter foredraget blev han anmodet om at besøge den tyske præst Johs. Meyer. Ved et besøg næste dag hos Meyer erfarede han, at Meyer var rystet over det, han havde oplevet. - Ja, mere end det, pastor Martin Nørgaard, der var med hos den tyske præst, fik lov til sammen med Lænkholm at læse i Ladelund sogns krønike, skrevet af pastor Johs. Meyer. I den lille pjece har Lænkholm fortalt om besøget, og han har i oversættelse denne krønike med i uddrag! I krøniken berettes det, at alle tænksomme mennesker er klar over, at nu må krigen snart være forbi. Men der er nogle partimedlemmer, der tror på et »vidundervåben«, der skal afslutte krigen. »Stakkels tosser« kalder Meyer dem.

Han fortæller, at han i begyndelsen af november blev ringet op af lejrlederen, en SS-stormfører, der beder ham komme til en samtale.

»Mit første spørgsmål var, hvad disse stakkels mennesker havde forbrudt? - Han lo og sagde, at disse forbrydere kun kunne holdes i tømme med prygl! - Jeg sagde til ham, at jeg havde set nøjere på nogle af dem, og sådan så forbrydere ikke ud. Derefter blev han grov og sagde til mig, at jeg, selv om jeg var præst, ikke måtte have nogen som helst medlidenhed med disse mennesker, ellers ville jeg også komme i koncentrationslejr.«

Efter den saglige samtale om begravelsen på kirkegården af de døde, gik præsten efter at han havde krævet navnene på de døde og deres hjemsted. - Dette er åbenbart årsagen til, at man i dag på gravstedpladerne har alle navnene på de i Ladelundlejrens døde.

Pastor Meyer fortæller, at han havde anordnet, at af de fanger, han havde fået anvist til at hjælpe med gravearbejdet, skulle kun 50% arbejde ad gangen. Resten skulle gå ind i kirkens fyrrum og hvile sig. Her kunn man så, uden at det blev opdaget, stikke noget mad til dem. Præsten fik noget brød hos bageren. Han konstaterede, at fuldstændig uskyldige bliver i koncentrationslejren i Ladelund prygl til døde »og vi er magtesløse«!

I denne kirkekrønike slutter præsten: »Landsbyen vender efter denne oplevelse med koncentrationslejren en gang for alle ryggen til nationalsocialismen. Som sjælesørger kender jeg min menigheds indstilling.

Gud Herren lade os opleve den dag, da de uskyldige atter bliver sat på fri fod, og tilgive i nåde vort folk denne synd!«

Pastor Johs. Meyer har ikke været en hel almindelig mand. Han blev medlem af »Tyske Kristne« - den del af den evangeliske kirke, der støttede Hitler. Forgængeren pastor Menno Hach hørte til »Bekendelseskirken«, der var i opposition til nazismen. - Mærkeligt! - Men hans møde med koncentrationslejren i Ladelund fik både ham og en stor del af sognet på andre tanker.

Efter krigen var han ivrig efter at få orden på begravelsespladsen. Intet skulle skjules. Han søgte kontakt med menigheden i Putten.

PÅ GRUND AF pastor Meyers virke adskilte Ladelund sig fra de mange andre steder, som blev konfronteret med de umiddelbare følger af en koncentrationslejr. I oktober 1950 kom 130 mennesker fra Putten til Ladelund for at besøge deres pårørendes grave. Hollænderne overnattede i Danmark! - Ved deres ankomst til Ladelund var folk dér temmelig tilbageholdende. Først den fælles gudstjeneste gjorde afstanden mellem hollændere og tyskere

mindre. I den hollandske presse vakte Putten-borgernes »pilgrimstog« s'or opsigt.

I 1951 efterkom pastor Meyer en indbydelse fra Putten. Han prædikede på tysk i netop den kirke, hvorfra mændene i landsbyen var blevet slæbt væk til tyske koncentrationslejre i oktober 1944. Borgmesteren i Putten overrakte pastor Meyer en alterkalk til kirken i Ladelund. Således blev de to kirker i Ladelund og Putten knyttet symbolsk sammen. Regelmæssigt har menighederne gæstet hinanden. Nu overnatter man ikke i Danmark, når der er besøg fra Putten. Alle indkvarteres i private hjem!

Selv har jeg for et par år siden deltaget i festlighederne ved indvielsen af det nye hus på kirkegården, der indeholder en masse fotostater m.v., så man får et godt billede af de frygtelige forhold i koncentrationslejren.

Jeg var indbudt af pastor Meyers efterfølger, pastor Harald Richter. Denne har stået i spidsen for arbejdet med at få rejst udstillingshuset. Blandt de hollandske gæster var også præsten i Putten. - Indvielsen skete i forbindelse med »Alle helgens dag« eller måske rettere »Alle dødes dag«.

Ladelund 1990: Ove Laursen med fanen ved de 9 massegrave på kirkegården i Ladelund. (Foto: H.R.)

Ladelund 1989: K. H. i Ladelund, med ryggen til ses forrest Poul Riis.
(Foto: H.R.)

Af den helt ubeskrivelige fortvivlede situation er der altså kommet noget værdifuldt. Mindet skal ikke glemmes!

Selv fik jeg en beriget oplevelse!

Efterskrift

Hans Griem, kommandant for Husum-Schwesing og senere også for Ladelund lejren, blev den brutale sadist. På tre måneder omkom 500 fanger i Husum-Schwesing og på halvanden måned ca. 300 i Ladelund.

Hans Griem - født 1902 i Spandau ved Berlin, medlem af NSDAP og i 1933 af SS, untersturmführer i SS, kom i 1940 til 12. Totenkopf-regimet i Neuengamme og avancerede til leutnant i 1944.

Allerede i 1945 begyndte den britiske militærdomstol af undersøge forbrydelserne i Ladelund. Medens andre anklagede idømtes hårde straffe, så lykkedes det Griem at flygte.

I 1965 fandt man Hans Griems opholdssted. Han havde slået sig ned i Hamburg-Bergedorf. - Hans sag endte hos den offentlige (tyske) anklager i Hamborg 1966. Undersøgelserne begyndte. Blandt vidnerne var bl.a. den tidligere fange og læge Paul Thygesen (fra Schwesing). Efterhånden var bevismaterialet mod Griem ret så belastende. Men 25. juli 1971 døde Griem. Hans sag var da endnu ikke færdig!

Sagen mod Christiansen

Friedrich Christiansen, der stammer fra Vyk på øen Før, blev i 1948 dømt til 12 års fængsel bl.a. for sin befaling om deportationen og nedbrændingen i Putten.

Allerede i 1. verdenskrig var han en succesrig marineflyver. Han endte som flyvergeneral og øverstbefalende i Holland.

I byen Vyk kaldte man den tidligere Storegade op efter ham. Da han fik sin straf, måtte man give gaden sit tidligere navn Storegade.

I slutningen af 1951 blev Christiansen, der nu var 72, løsladt. Byen Vyk gav igen sin hovedgade hans navn. Derudover fik Christiansen andre æresbevisninger i Nordfriesland.

I begyndelsen af 1960'erne blev det på grund af kontak-

ten mellem unge i Putten og Ladelund kendt, at en gade på Før var opkaldt efter den ansvarlige for deportationen og ødelæggelsen i Putten. Pastor Richter, der havde været præst i Ladelund (efter pastor Meyer) siden 1958, forsøgte at få navnet ændret.

Men Vyks borgmester hædrede så sent som 1964 Christiansen ved at overrække ham en flyverudmærkelse. Derpå rejste en kraftigere protest sig. Sagen blev taget op af hollandske, danske og tyske aviser. I 1964 afslog byrådet i Vyk at omdøbe »Christiansenstrasse«. Identitetsfølelsen med de nazistiske forbrydere var ofte større mod offrene!

Den store avispolemik bragte sagen op på et højere plan. I 1980 fik Storegade i Vyk sit gamle navn!!

Hans Griem ca. 1960

Gadeskiltet i Vyk 1951-1980

Mindelund smukt renoveret!

En dag i forsommeren kom jeg gående ad Ndr. Banevej i Hillerød. I fortovs-kanten udenfor fliserne bemærkede jeg en flad sten med inskription. Jeg kiggede nærmere efter og opdagede, at det var en mindesten for frihedskæmperen J. Fleischer Michaelsen, der var skudt her af Gestapo 24. marts 1945.

Inskriptionen var næsten ulæselig og omgivelserne mildest talt ulækre.

Jeg skrev til Hillerøds borgmester om sagen. Få dage efter fik jeg svar tilbage. Borgmesteren havde sammen med en ingeniør fra teknisk forvaltning beset stedet. De var enige med mig i, at dette var uværdigt.

Kommunen havde et større entreprenørarbejde igang få meter derfra, og man ville i den forbindelse sørge for renovering.

Jeg fik senere fra kommunen en skitse over, hvordan man kunne lave et pænt lille mindested. Under arbejdet var der dukket endnu en mindesten op. På den stod Louise Sørensen, der var dræbt i samme aktion.

Nu er arbejdet færdigt. Ved at udnytte den eksisterende bevoksning bl.a. et stort kastanietræ og rykke mindestenene bort fra fortovet og lave en passende afgrænsning, er der skabt en smuk lille mindelund.

Jeg har takket Hillerød kommune for det gode resultat.

Hillerød byråd blev iøvrigt berømt, da det nægtede at stille lokaler til rådighed for Den danske Forening, indtil indenrigsministeren truede byrådsmedlemmerne med dagbøder.

Jakob Jensen
(se forsiden)

Dette
november nummer
betales af
Kammeraternes
Hjælpefond

Runde dage

Ved
P. Feddersen,
Lundeborg

5874 Hesselager,
tlf. 62-25 14 77

Iver Thomsen, Hulvej 29, 8700 Horsens. (Neuengamme 68.347) 80 år den 3. december.

Christen Karstensen, Stadionvej 20, Øsby, 6100 Haderslev. 80 år den 6. december.

Olaf Rasmussen, Nålestien 17, Skæring, 8250 Egå. 75 år den 8. december.

Johannes Frederiksen, Havreholmvej 14, 3100 Hornbæk. (Buchenwald) 85 år den 10. december.

Ellen V. Jensen, Arnold Nielsens Boulevard 43, 2650 Hvidovre. 75 år den 10. december.

Iver Møller, Fjordløkke 128, Aabenraa, (Frøslevlejren) 75 år den 11. december.

Knud Ole Larsen, Immortellevej 4, 2950 Vedbæk. 70 år den 13. december.

Orloff Nybro Frisenberg, Pallesvej 56, 2300 København S. 75 år den 13. december.

Svend Aage Larsen, Rødkildevej 12, 2400 København NV. (Buchenwald) 75 år den 14. december.

Willy Nielsen, Vestergade 48, 3200 Helsingør. (Neuengamme 69.487) 75 år den 14. december.

J.B. Holmgaard, Thorupgårdsallé 53, 2720 Vanløse. (Sachsenhausen 75.091). 75 år den 15. december.

Gunnar Rindum, Høje Gladsaxe 29, 5.th., 2860 Søborg. (Buchenwald). 75 år den 15. december.

Børge Akselsen, Snerlevej 1, 9970 Strandby. 70 år den 15. december.

Peter Jørgensen, Sigurd Ringsvej 37, 5200 Odense V. 80 år den 16. december.

Alfred Krouel, Lunavej 5 B, 2610 Rødovre. (Buchenwald). 75 år den 19. december.

Else Sand, Stallerupvej 34, Egum, 7000 Fredericia. 70 år den 20. december.

Vilner Skov, Eremitvej 2 A, 3000 Helsingør. 80 år den 20. december.

Gunnar Hyll, Esrumvej 32, 3000 Helsingør. (Buchenwald). 80 år den 21. december.

H.P. Johansen, Østerbyvej 13, 8632 Lemming. (Buchenwald). 75 år den 21. december.

Johannes Nielsen, Svendborgvej 272, Katterød, 5600 Fåborg. 70 år den 22. december.

Andreas Nielsen, Østerlund 7, 7900 Nykøbing M. 75 år den 24. december.

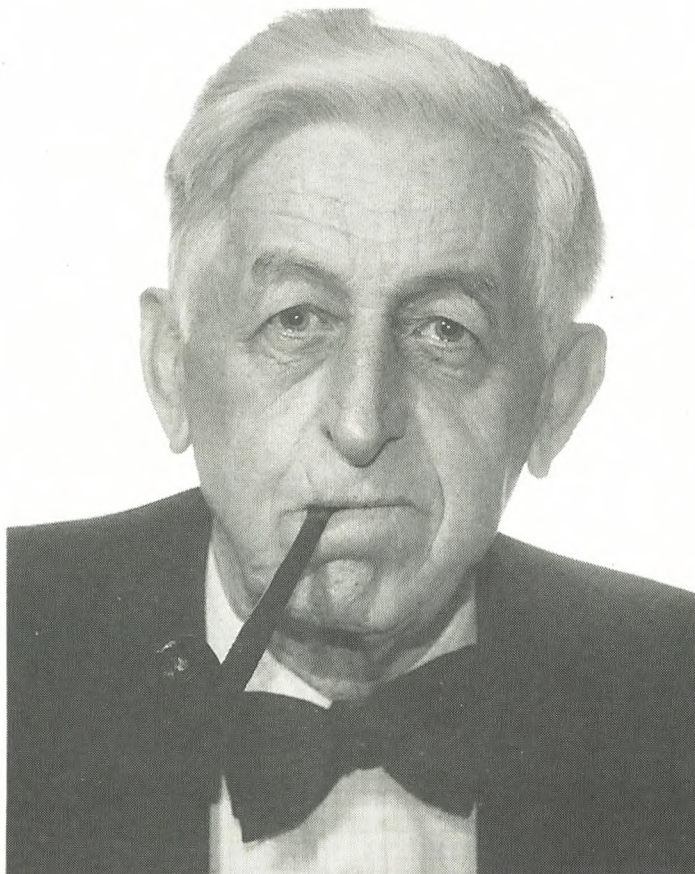
Kirsten Willumsen, Elmevej 25, 4000 Roskilde. 70 år den 24. december.

Victor Antonsen, Jacob A. Riisvej 36, 6760 Ribe. (Neuengamme 69.128). 75 år den 27. december.

F.M. Grønnebæk, Bredgade 24, 8340 Malling. (Buchenwald). 80 år den 31. december.

NB. Fødselsdage i perioden 1. januar 1994 til 1. juli 1994 skal være indsendt til Feddersen omgående.

Har du været »langtidsillegal« eller lignende, er det nødvendigt at blive »retlig anerkendt«, før alle dine kammerater fra dengang er borte. Det er nemlig din opgave at bevise, at du er omfattet af erstatningsloven, og er kammeraterne borte, er der ingen beviser, og så bliver du ikke anerkendt.

Iver Møller

75 år

Den 11. december 1993 fylder tidl. politimester Iver Møller, Fjordløkken 128, Aabenraa, 75 år.

Han er opvokset i Vonsbæk ved Haderslev, hvor hans far var sognepræst. Efter studentereksamen gik turen til juraen, hvorefter politietaten blev til livsbanen, hvor retsopgøret efter 5. maj 1945 tog en stor del tid i flere år, og han sluttede som politimester gennem mange år i Gråsten politikreds, hvorunder en del af grænseområdet henhører.

At I.M. i marts/april 45 havde logi i Frøslev-lejren har gjort, at han har lagt mange kræfter i lejrens ve og vel. Nævnes bør, at I.M. var med fra starten til oprettelse af Frøslevlejrens Museum, og han er stadig i bestyrelsen som repræsentant for Kontaktudvalget, ligesom han er medlem af bestyrelsen i den »Selvejende Institution Frøslevlejren«, der nu ejer næsten alle bygninger i Lejren. Endvidere har Foreningen »Frøslevlejrens Venner« et bestyrelsesmedlem, der hedder I.M. En bred tilknytning til denne lejr, som har nydt

godt af hans indsigt, jura, og ikke mindst hans gode forbindelser.

Selv om han nu har været pensionist i 5 år, har han bestemt ikke lagt arbejde og gøremål til side, tværtimod så har mange foreninger o.l. nydt gavn af foredrag og fortællinger, men helbredet sætter grænser til et mere nedsat tempo.

At I.M. har gode forbindelser skal nok også tillægges embedets vagt ved kongehusets besøg på Gråsten Slot. Det har ført til mange gange privat audiens og altid nærværelse under kongehusets besøg i Sønderjylland.

Dette har dog ingensinde gjort, at menigmand er gået forgæves med et spørgsmål. Ligeledes har de grænseoverskridende forbindelser altid ligget ham på sinde, bl.a. således, at presserende ting ikke altid skulle over København/Bonn, der jo kan være tidrøvende for en sags afgørelse.

Lykke til på 75 årsdagen til Sønderjyden Iver Møller med de bedste ønsker for mange gode år.

Træk fra kapitulationen og retsopgøret i Sønderjylland

Af Iver Møller, politimester

Den 4. maj om aftenen gik det i Frøslevlejren som en løbeild fra den ene barak til den anden, at Tyskland havde kapitulert. Oplysningens troværdighed bekræftedes ved, at meddelelsen var opfanget fra en illegal radiomodtager i lejren. Man slog skodderne fra, og enkelte steder kunne man feste med en kop erstatningste.

Ved tilberedningen af teen mistede politimester Brix, Aabenraa, 2.200 kr., der var gemt i kakkelovnen. Pengene gik op i røg. Jubelen over budskabet var stor, men endnu var man fange under tysk bevogtning - og kunne ikke føle sig sikker.

Hjemtransporten fra 20. april 1945 til Frøslevlejren af danske og norske fanger fra tyske koncentrationslejre gav - selvom mange hjemførte fanger var i miserabel stand - muselmænd - forhåbning om, at krigen snart var slut.

Men usikkerheden med hensyn til afslutningen var endnu stor, idet det tyske hovedkvarter på Dagmarhus i København den 4. maj om morgenen havde givet ordre om, at 17 Frøslevfanger skulle bringes til København for at stilles for en krigsret. Ved gentagne appeller og optællinger lykkedes det kun at få fat i 14, idet tre ikke kunne findes. Hen på dagen førtes de 14 til Padborg station og anbragtes i en fangevogn.

En dansk fange fik lov til at ringe til Dagmarhus

Næstkommanderende i den danske lejrledelse, øjenlæge Steffen Lund fik tilladelse til at telefonere til Dagmarhus og fik afblæst transporten til København, idet man i Dagmarhus havde opført med arbejdet. De 14 førtes tilbage til lejren, og den danske lejrledelse indskærpede, at enhver form for demonstration skulle undgås, idet man ikke kunne vide,

hvordan lejrens tyske personale ville reagere.

Efter modtagelsen af kapitulationsbudskabet gik den danske lejrleder, kaptajn Digmann og politimester Brix (der skulle være politikommandør i Sydjylland) til lejrens tyske kommandant og krævede omgående løsladelse af lejrens fanger. Kommandanten kunne ikke efterkomme anmodningen (kravet), idet han ville afvente ordre fra højere sted.

Aftalen blev, at i alle tilfælde skulle løsladelse ske 5. maj kl. 12.00, idet politimester Brix sagde, at han sammen med et antal medarbejdere - politimester Bøving, Tønder, og mig og orlogskaptajn Greve - ville forlade lejren kl. 10.30.

Fængselsvæsenet, der jo som »den danske forvaltning« havde sørget for forplejningen i lejren, kørte os til Aabenraa. Det var efter udkørselen fra lejren overraskende og betagende at se, at alt var grønt. I lejren var alt pløre, så man skulle gå i træsko eller træskostøvler. Der var intet grønt undtagen granerne rundt om lejren.

Brugte hønsestigen

Ved ankomsten til Aabenraa politigård gik vi op ad en hønsestige, idet hovedtrappen ikke var repareret efter Peter-gruppens sprængningsaktion i 1944, den 4. maj kl. 2 om natten!

Politimester Brix og jeg begav os hurtigt i vores derangede påklædning, der havde været til aflusning i autoklaven, ned i byen for at tale med den tyske general v. Blücher for at få tilsagn om våben til politi- og modstandsfolk. Vi forsøgte først at finde ham i Vestergade på Stadttheater, der var tilholdssted for tysk militær, gestapoer m.v., og hvor det antoges ikke at være risikofrit at komme ind.

Generalen var der ikke, hvorfor vi tog til hans kvarter på Grand Hotel. Det var

mærkeligt denne dag at møde en tysk general med røde reversopslag og brede røde striber på bukserne. Generalen var forstående og ville senere give besked, hvilket han gjorde telefonisk efter konference med generalfeltmarskal Busch, men det var negativt.

De første engelske soldater kom forbi

Om eftermiddagen passede jeg politimester Brix's kontor, idet Brix skulle tale med forskellige politimestre i Sydjylland. Jeg kunne ikke forlade kontoret, men kunne hen på aftenen se de første engelske soldater komme forbi til Folkehjem, hvor der var samlet en stor folkemængde.

Samme aften begyndte modstandsbevægelsen at foretage anholdelser af personer, der havde samarbejdet med besættelsesmagten. Modstandsbevægelsen havde anholdelsesret til 13. maj, hvorefter anholdelsesretten lå hos politiet. Grundlaget for anholdelserne var dels udarbejdede lister og kartoteker, dels personligt kendskab. Der var et meget stærkt folkekrav om et hurtigt og strengt retsopgør, der havde samarbejdet med besættelsesmagten.

I straffeloven fra 1930 findes en regel i § 101, stk. 2, der siger, at »den, der under krig eller truende udsigt til krig hjælper fjenden, straffes med fængsel fra 1 til 12 år«. Der var almindelig enighed om, at denne lovbestemmelse ikke kunne danne grundlag for retsopgøret, idet der kunne være tvivl om, hvorvidt der i alle fem besættelsesår forelå krig, eller om en sådan tilstand først var indtrådt fra 29. august 1943.

Under besættelsen havde det jo selvsagt været umuligt at vedtage straffebestemmelser for samarbejde og hjælp til besættelsesmagten. I slutningen af besættelsen udarbejdedes der i Justitsministeriet og i Frihedsrådet detaljerede lovforslag med straffe-

regler. Der var tvivl om, hvordan det strafbare skulle afgrænses. Således var det i Frihedsrådet under overvejelse, om medlemsskab i et nationalsocialistisk parti - som i Norge - skulle være strafbart.

Jeg deltog i foråret 1945 i København i et møde, hvor spørgsmålet drøftedes. Jeg gik imod, idet det ville være helt uoverkommeligt i Sønderjylland, hvor der fandtes mange nazister, både tysksindede og dansksindede. Spørgsmålet droppedes.

I løbet af maj måned behandlede forslag til straffelovstillæg, og det gav anledning til langvarige drøftelser, specielt angående straffelovens tilbagevirkende kraft, strafminimum på 4 år af dødsstraf

78 dødsdomme
32 benådet
46 eksekveret

Domme: 12.877
Tysk krigstjeneste: 6.930
Tysk polititjeneste: 301
Tysk tjeneste af politimester karakter: 1.337
Værnemageri: 1.114
Angiveri: 306
Kvinde-angiveri: 347
Ialt domfældet: 644

Krav om strenghed og hurtighed

samt retsplejebestemmelsen om, at sigtede skal fængsles og forblive fængslet, indtil straffen er udstået. Rigsdagen balancerede sig frem til en løsning, der kunne accepteres af Frihedsrådet og politikere, idet man var klar over folkekravet om strenghed og hurtighed. Medvirkende til udformning af reglerne var også, at man ville undgå »de lange knives nat«.

Som formanden for Frihedsrådet, fhv. minister Frode Jakobsen har meddelt mig, skete der ved kapitulationen i Frankrig et meget stort antal likvidationer. Der findes to redegørelser, i den ene angives tallet for likvidationerne til 45.000, og i den anden til 100.000. Ingen af likvidationerne er senere blevet undersøgt af myndighederne. Noget lignende blev heldigvis undgået her i landet. Kun ganske få - ca. 10 - likvidationer fandt her sted efter kapitulationen, og de blev omhyggeligt undersøgt, i de fleste

tilfælde med store psykiske problemer for dem, der havde deltaget i aktionerne.

Antallet af anholdte i løbet af maj-juni var stort - omkring 700 i Aabenraa politikreds, eller omtrent hver 10. voksne mand. Afgrænsning af det strafbares område var vanskelig, specielt før lovens vedtagelse. Væsentligt var, at »de mest sikre grupper«, såsom mindretalsledelsen og de, der havde forrettet tysk krigstjeneste samt stikkere og gestapomedhjælpere blev anholdt. Men tvivlsomme tilfælde måtte vente.

Forst bragt til det tyske gymnasium, derefter til Fårhuslejren

De anholdte blev bragt til det tyske gymnasium, hvor de blev registreret og derefter overført til Faarhuslejren, hvor der snarest muligt afholdtes grundlovsforhør, ca. 30 pr. dag, idet dommer, forsvare og anklager tog til Faarhuslejren. Løsladelse skete på grund af bestemmelserne i retsplejelovstillægget kun meget sjældent. Blandt de dømte var de fleste folk, der havde forrettet tysk krigstjeneste. Hyppigst var det tjeneste i Waffen-SS, men der var frivillige, marinevægtene og andre vagtmænd samt bevæbnede brandmænd.

Retsbehandlingen skete med få undtagelser ved domsmandsret, idet man ikke ønskede sagerne behandlet som tilståelsessager. Fire til fem domsmandssager kunne behandles af retten pr. dag. »Seriesagerne« kom først for retten. De, der blev dømt først, fik de strengeste straffe.

I juni 1946 nedsattes strafminimum fra fire til to år med mulighed for yderligere nedsættelse. SS-sagerne blev afgjort med to-et års fængsel, marinevægtene ofte med fire år, brandmænd med et år og Zeitfreiwillige med to-halvandet år.

Behandlingen af Zeitfreiwillig-sagerne ved retten stilledes i bero i nogen tid, idet mindretalsledelsen påstod, at der fra Kanstein (chef for Innere Verwaltung i det tyske gesandtskab i København) var sendt en skrivelse, der meddelte, at der af den danske regering var givet tilladel-

se til oprettelse af korpset. Man hævdede fra mindretalsledelsen, at skrivelsen umiddelbart før kapitulationen desværre var blevet brændt. Da Kanstein dukkede op fra krigsfangenskab og overførtes til København, afhørte jeg ham straks, og han udtalte klart, at han aldrig havde sendt en skrivelse som aftalt, idet han var helt klar over, at korpset var ulovligt. For at fjerne enhver tvivl bad jeg ham om på tysk at diktere, hvad han havde forklaret. Herefter blev Zeitfreiwillig-sagerne fremmet.

Sagerne mod mindretalsledelsen og de ansvarlige for »Nordschleswigsche Zeitung«

At sagerne mod mindretalsledelsen, der omfattede medlemmerne af »Kleiner politischer Rat«, og redaktører og bestyrelsesmedlemmer fra den tyske avis, behandlede samlet, skyldtes politimester Brix's beslutning og klarsyn, idet det var nøje sammenhæng mellem disse sager, som krævede undersøgelser og afhøringer af generel betydning til belysning af hver enkeltstrafferetlige ansvar.

Til behandling af sagerne, der ikke kunne klares af Aabenraa politi alene, etablerede politimester Brix en særlig undersøgelsesafdeling, idet hver politikreds i området fra Varde-Horsens til landegrænsen skulle sende to kriminalpolitimænd til Aabenraa.

Herudover traf politimester Brix aftale med Troels Fink, der i 30'rne havde været sekretær hos politiadjudanten i Aabenraa og senere som lektor og docent ved Aarhus Universitet nøje havde fulgt udviklingen i Sønderjylland, herunder bevægelser i det tyske mindretal og forbindelser til rigstyske myndigheder og organisationer, om at bistå politiet ved vurdering og forståelse af dokumenter og afgivne forklaringer. Denne bistand var meget nyttig og af stor betydning.

I Politiadjutantens arkiver fandtes ganske vist materiale, der kunne bruges ved behandling af straffesagerne mod mindretalsledelsen, men det viste sig snart, at det var meget spredt og kun i ringe

grad var til nytte ved efterforskningen.

Politimester Brix anmodede mig om at skrive nogle redegørelser vedrørende det tyske nazipartis opbygning, Zeitfreiwilligkorpset og Selbstschutz til optagelse i højesteretssagfører Alkils »Besættelsens Fakta«.

Efterforskningen krævede mange afhøringer, bl.a. besættelsesmagts hovedpersoner i Danmark.

Slesvig-Holstens Gauleiter Hinrich Lohse sad i en tidligere koncentrationslejr i Esterwegen i Ostfriesland, overborgmester Kracht fra Flensburg sad i Neuengamme, statssekretær Ernst Freiherr v. Weizsäcker sad i Nürnberg og SS-general Lorenz (leder af Volkdeutsche Mittelstelle) sad i Landsberg-fængslet, dér hvor Hitler havde siddet i 1923.

Grundigt arbejde

Jeg deltog jævnligt i afhøringerne i Tyskland og af besættelsesmagts hovedpersoner i Danmark. Det var ikke altid, at man ved afhøringerne fik den fulde sandhed. Der blev gjort, hvad der var muligt, så man kunne få grundlag for tiltale og domfældelse.

På et ret sent tidspunkt fik danske myndigheder adgang til et stort dokumentcenter i Berlin, der var i amerikanernes varetægt. En delegation

bestående af landsarkivar Hvidtfeldt og arkivar Harald Jørgensen, Rigsarkivet, fuldmægtig Kjøge fra Justitsministeriet og kriminaloverbetjent Sjørup tog til Berlin, gennemgik dokumenter og tog afskrift af de væsentlige papirer, der forsynedes med underskrifter af alle fire til bekræftelse af afskriftens rigtighed - kopimaskiner stod jo dengang ikke til rådighed. Afskrifterne blev sendt til politimesteren i Aabenraa, hvorfra de forelagdes Justitsministeriet til afgørelse af, om de måtte anvendes.

Efter returnering fra Justitsministeriet sendtes de relevante dokumenter til translator-oversættelse og kunne derefter bruges ved afhøringer i de enkelte sager. Det var en kompliceret fremgangsmåde, men der fremkom meget godt bevismateriale, bl.a. fra Auswärtiges Amts og andre centralmyndigheders arkiver.

I denne forbindelse kan nævnes, at jeg fra pastor Ris-højgaard, Rise, der havde været i USA og i forsvarsministeriet Pentagon, fik overdraget et større antal dokumenter, der havde væsentlig betydning ved behandlingen af ca. 10 spionsager ved retten i Tønder.

Dokumenterne indeholdt meldinger af militær betydning afgivet af spionerne før den tyske indmarch i Dan-

A·P·MØLLER

På de syv have -
under den syttakkede
stjerne

mark den 9. april - og var forsynet med spion-nr., således at meldingerne kunne henføres til bestemte personer, idet officerer fra den militære tyske efterretningstjeneste Abwehr havde opgivet, hvem der havde hvilket nr. og bogstav, f.eks. R.16.

De afhørte »nøglepersoner« - oplevelser og vurderinger

Afhøringerne af de mange tyske nøglepersoner gav også mulighed for at vurdere de pågældendes personlige egenskaber. Det var selvsagt med noget blandede følelser, man sad overfor og samtalede med de personer, der kort forinden under besættelsen havde kunnet skalte og valte efter forgodtbefindende med danske borgeres liv og ejendom. Men nu var de jo arresterede og kunne ikke gøre skade.

For adskilliges vedkommende måtte forklaringerne tages med et vist forbehold, idet nogle havde svært ved at frigøre sig for deres tidligere position og for en følelse af, at ved at fortælle hele sandheden begik de en slags forræderi. Men jeg oplevede naturligvis undtagelser.

Redaktør Friedrich Wilhelm Ernst Schröder, der var søn af en gymnasielærer og født i Haderslev (1.10.1889) og dansk statsborger, havde igennem et langt liv haft sit virke i Flensborg, og blev bl.a. i 1931 formand for bestyrelsen for Nordschleswigsche Zeitung indtil kapitulationen. Han var på mange måder en magtfuld person som mellemmand mellem rigstyske myndigheder og organisationer og mindretallet. Hans meninger m.h.t. mindretalspolitikken blev tillagt så megen vægt, at han fik betegnelsen »Der politische Weichensteller«. Schröder var i besiddelse af humoristisk sans og stor viden angående personer, der havde virket i tysk grænse-landsarbejde, og om personer, der efter kapitulationen på dette område ville frem i første række. Han fortalte åbent og ærligt, men nåede desværre ikke at skrive sine erindringer.

Staatssekretær i Auswärtiges Amt, friherre von Weizsäcker, som jeg afhørte i krigsforbryderfængslet i

Nürnberg angående mindretallets grænseflytningsbestræbelser, gav indtryk af at være en mand med en fin karakter, og han optrådte åbent og ærligt.

Lederen af Volksdeutsche Mittelstelle, SS Obergruppenführer Werner Lorenz, blev afhørt i Landsberg-fængslet ved Garmisch-Partenkirchen. Han var idømt 20 års fængsel og kunne ikke forklare noget væsentligt, men kun understrege det officielle tyske standpunkt om, at man ikke ville flytte grænsen. Man fortæller om ham, at han havde fået sin høje rang og stilling, fordi han i første verdenskrig var flyverkollega med Göring og havde et lavt partinummer. Han kunne uden anmeldelse gå ud og ind hos Hitler i Berlin.

Oberpræsident og Gauleiter Hinrich Lohse, der havde hersket over Slesvig-Holsten, var idømt 10 års fængsel og blev afhørt i den tidligere koncentrationslejr Esterwegen i Ostfriesland, hvor han ikke befandt sig vel. Han kunne ikke - bortset fra to samtaler med Hitler (i 1939 og 1943) angående grænseflytningsproblemet - forklare noget væsentligt nyt, hvorfor hans ønske om at blive overført til Danmark ikke kunne imødekommes. Han kunne ikke rigtig affinde sig med sit fald fra den magtfulde stilling som Gauleiter.

Den tidligere gesandt i København, Cecil v. Renthe-Fink, blev et par år efter kapitulationen overført fra Tyskland til Aabenraa arrest. Herfra skulle han næste dag sendes til København. Jeg beordrede ham visiteret for at undgå selvmordsforsøg under anholdelsen. Han var meget utilfreds hermed, men efter samtale undlod han at klage til Udenrigsministeriet.

Han spurgte meget interesseret, hvordan det var gået forskellige politikere og fremtrædende erhvervsfolk. Han kunne ikke forstå, at Erik Scavenius på grund af påstået tyskvenlighed »var lagt på is«, for som han sagde: Scavenius var overhovedet ikke venlig. Overfor andre - herunder navngivne erhvervsfolk, der ikke var i søgelyset, kunne der derimod være grund til at ret-

te bebrejdelser for tyskvenlighed.

Besættelsestidens tyske magthavere i Danmark vil jeg kun nævne ganske kort. De blev ofte afhørt og flere gange overført til Aabenraa, idet deres forklaringer skulle fastlægges i retten, før de muligvis skulle bringes til krigsforbryderdomstolen i Nürnberg som vidner.

SS-Brigadeführer Paul Kanstein, der før sin tiltræden som »Chef für Innere Verwaltung« i Danmark, havde været vicepolitipræsident i Berlin, afgav en meget væsentlig forklaring angående Zeitfreiwilligkorpset.

Han fortalte mig, at han - før dr. Best kom til Danmark - havde fået tilbudt stillingen som Reichsbevollmächtigter - den stilling som dr. Best fik. Men Kanstein havde sagt nej og lod sig indkalde som soldat. Han gjorde bl.a. tjeneste i Italien, hvor han blev taget til fange. Han gjorde indtryk af at være en fuldtud ærlig og hæderlig mand. Om flere tilfælde fremhævede han, at han spillede med åbne kort overfor danske forhandlingspartnere.

Obergruppenführer og General der Polizei, Günther Friedrich Wilhelm Pancke, der på grund af erfaringer fra Frankrig ved dettes kapitulation besluttede opløsning, arrestation og deportation af dansk politi den 19. september 1944, vurderedes ikke højt af general v. Hanneken. Han mente, at man i stedet for Pancke kunne have sat »den kleinen Schuster vom Keller in der Seitenstrasse« på posten som politigeneral.

General Hermann v. Hanneken var øverstkommanderende for de tyske tropper i Danmark indtil foråret 1945. Han havde tidligere været leder af Görings 5-års plan for rustning. Han var uden tvivl en hård negl. Han bestemte bl.a. indførelse af undtagelsestilstanden den 29. august 1943 med heraf følgende rigoristiske forskrifter og straffebestemmelser. Hans forhold til dr. Best var anspændt, idet de to jævnligt rivaliserede om førstepladsen. Som anholdt finder jeg, at Hanneken optrådte som et mandfolk, og hans forklaringer forekom ærlige. Det faldt i min lod ef-

ter løsladelsen at føre v. Hanneken ud af kongeriget. Da han ikke havde penge til vidererejse fra Flensborg, tilbød han mig at købe sit guldarmbåndsur, som han med inskription havde fået af Göring som tak for arbejdet med 5-årsplanen. Jeg afslog, idet jeg sagde, at sådan noget gør en dansk embedsmand ikke. Vi kørte til posthuset i Flensborg, hvor han efter en telefonsamtale med en datter fik overført et pengebeløb, hvorefter jeg afleverede ham på banegården.

Reichsbevollmächtigter dr. Werner Best blev gentagne gange afhørt til politirapport og i retten. Han var gennemgående forsigtig og forbeholden med sine forklaringer. Man kunne mærke, at specielt i tilfælde, hvor noget ubehageligt kunne ramme ham, lagde han megen vægt på at sætte sig selv i en gunstig position.

Under en afhøring i København kort efter udgivelsen af Gisevius' bog »Bis zum bitteren Ende«, som indeholdt en lidet smigrende karakteristik af Best, spurgte jeg Best, om han kendte Gisevius. Han svarede: »Ja, er ist ein guter Freund von mir« - han havde tydeligvis ikke læst bogen. Best var en meget sammensat natur. En del under besættelsen kunne være gået værre. Hvad ville Best have gjort efter krigen med en forventet tysk sejr? Best var ikke nem at blive klog på, og det var ikke altid, at man kunne stole på hans forklaringer.

Anklage og dom

For alle medlemmerne af »Kleiner politischer Rat« blev der rejst tiltale for fire hovedforhold:

1. Hvervning til tysk krigstjeneste.
2. Oprettelse af Zeitfreiwillig-korpset.
3. Oprettelse af Selbstschutz-korpset og
4. Skansegravning (tværs over Sønderjylland).

Herudover rejstes der tiltale mod hver enkelt for »individuelle forhold«. For dyrlæge Jens Møllers og Oberleutnant Peter Larsens vedkommende skal her nævnes tiltale for overtrædelse af straffelo-

vens § 98 - højforræderi - bestræbelser for indlemmelse af Sønderjylland i Tyskland.

Sagen blev behandlet ved retten i Aabenraa. Dommer Levinsen havde veget sit sæde, idet han i et dokument af mindretallet blev beskyldt for at være »Judenrichter«. Dommer Sigurd Andresen, Haderslev, udnævntes til sættemeddommer. Politimester Brix var anklager, og jeg var hans sekretær.

Sagens behandling ved retten i Aabenraa strakte sig over 88 retsdage, og dommen afsagdes 10. september 1948. Jens Møller og Peter Larsen idømtes hver 15 års fængsel, Rudolf Stehr 10 års fængsel, Otto Kortsch 12 års fængsel, Lauritz Clausen 12 års fængsel og Asmus Wilhelm Jürgensen (»Asmus von der Heide«) 10 års fængsel.

En del af de domfældte appellerede dommen til Landsretten, der efter 66 retsmøder afsagde dom i juni 1949, hvor der skete nedsættelser. Således fik Jens Møller og Peter Larsen 12 års fængsel, Otto Kortsch og Lauritz Clausen 9 års fængsel og Asmus Jürgensen 7 års fængsel.

Kender nogen Otto Christian Jensen?

født 21.05.1891. I 1944 bosiddende i Århus, i Studsgade. Var med i bladarbejdet omkring »Aarhus Ekko« og »Land og Folk«. Arresteret den 21.06.1944; den dag da omkring 40 bladfolk blev arresterede.

Kom til Frøslev og derfra den 20.10.1944 til Neuengamme. Hans nummer i 60.800 eller .900 er ikke kendt. Han kom i marts måned 1945 til Bergen-Belsen, hvorfra der foreligger en »officiel« dødsattest lydende på »død 18.03.1945«.

Det menes, at han var med på transporten til Versen den 14.11.44 om formiddagen, og at han vendte tilbage til Neuengamme med sygetransporten, der blev udtaget den 13.12. og som var fremme i Neuengamme den 16.12.

Er der nogen, som husker ham fra Versen, eller fra Neuengamme? Han havde en yngste søn, som er født i 1935. Er der nogen, som kan sætte mig i forbindelse med ham? Oplysninger fra eventuelle brevbagsider fra Tyskland kan sommetider fastslå, hvor fangen har opholdt sig.

Otto Christian Jensen blev kaldt »Christian Studs«. Han var stilfærdig og vellidt for sit venlige væsen. Århus-folk husker, at han fiskede koks i havnen fra en lille jolle. Der var mildt sagt smalhans i mange hjem i Århus de år, og brændsel var ikke billigt.

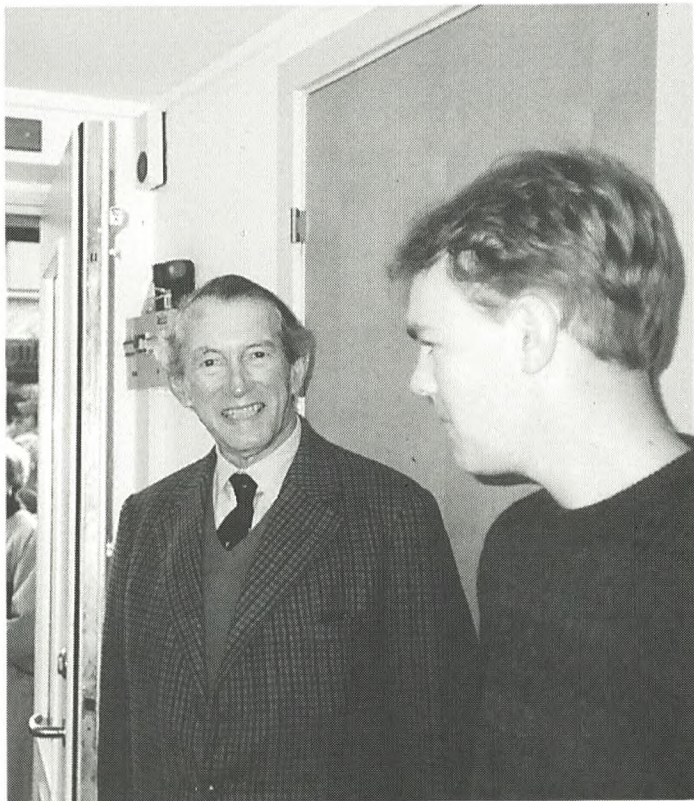
Morten Ruge
Tlf. 31 75 42 61
Nykar 67.6.th.
2605 Brøndby

Efterlysning

Børn, efter Thomas Carl Georg Damborg født den 27. april 1896 og død i NEUENGAMME den 3. februar 1945. KZ nummer 54213, vil gerne have oplysninger om, hvordan og hvorfor TCG Damborg havnede i KZ lejr.

Oplysninger kan gives til SEF eller til »Jejs« på telefon nr. 75 92 54 57.

Børnene har først nu fået kendskab til faderens skæbne.

Ved navngivningen af Ole Lippmanns værelse hilste Lippmann på »sin« beboer, Michael Thomsen, Esbjerg, der i læretiden bor på 4. Maj Kollegiet i Aabenraa. (Foto: Aase Eig.)

Tre nye værelser navngivet

Kollegierådet, samarbejdsorganet for de ni 4. Maj kollegier, holdt 1. oktober årsmøde i Frøslevlejren. Som afslutning på årsmødet holdtes en højtidelighed på 4. Maj kollegiet i Aabenraa med navngivelse af tre nye værelser.

Fhv. kommunaldirektør Erik Haugbølle motiverede mindeværelset for Jens Wollesen (1899-1975). Han var byleder indtil anholdelse den 5. oktober 1944, da han kom i tysk fangenskab. Overlæge Wollesen blev efter krigen formand for Frihedsfondens lokalkomiteé og var manden bag opførelsen af et 4. Maj kollegium i Aabenraa.

Skibsmægler Harald Cleemann begrundede mindeværelset for farver Jacob Jacobsen (1901-1975). Hans idealistiske arbejde i spejderbevægelsen og officerstjenesten ved Livgarden dannede grundlag for hans energiske indsats i modstandskampen. Han blev den første chef for Region III. På flugt fra Gestapo kom han i efteråret 1944 via Sverige til England, hvor han blev uddannet i Speciel Forces. Med Montgomerys

tropper kom han i maj 1945 tilbage til Sønderjylland.

Lektor H.B. Sibbernens foretog navngivning af et værelse med Ole Lippmanns navn. Det skete i respekt for hans indsats først i modstandsbevægelsen og dernæst i SOE, hvor han efter faldskærmsuddannelse i England vendte tilbage til Danmark i februar 1945 og som SOEs repræsentant indtrådte i Frihedsrådet. Ole Lippmann, der siden 1989 har været formand for Frihedsfonden, overdrog i 1981 til minde om sin far, direktør Kai Lippmann »Lånefond for mindre Ejendomsbesiddere i de Sønderjydske Landsdele« til Kollegierådet. Fonden, der er på godt 1 million kroner, skal af renteafkastet fremme godt kollegieliv på Frihedsfondens 4. Maj kollegier i Tønder og Aabenraa.

Eig.

BEMÆRK

På grund af stigende portoudgifter, er det nødvendigt af hensyn til bladets økonomi - at forhøje abonnementet til kr. 100,- fra 1. januar 1994.

Girokort vil blive udsendt sidst i november 1993.

Søfolk og fiskere i allieret krigstjeneste

Tirsdag den 7. september 1993 blev der i »Navigatørernes Hus« i København lavet en sammenslutning af »9. April Komiteen« ved Simon Karstensen, Ebeltoft, Erik Qvist, Korsør, Verner Nielsen, Korsør, og Laurits Grindeslev, Esbjerg, med »Krigssejlergruppen 1939-45« ved Bjørn Vitnes og Bent Ørberg, København, herunder Skoleskibet »Danmark 1939/40«.

Formålet er at markere 5. maj 1995, ære vore 2.000 faldne kammerater, samt feste i 50 året for befrielsen af det land Danmark, vi sejlede for fra 1939 til 1945 i krigstjenesten. Også de færøske fiskere er velkomne i Krigssejlergruppen.

Bent Ørberg
Fhv. skibsfører

I hine dage

Af Klara Tixell, Helsingborg,
tidligere Theresienstadt

Det var i den spændte og nervøse tid omkring september-oktober 1943. Jeg gik i Sundbyvester skole på Amager. En dag i midten af september, da min klasse skulle ha frikvarter, trak lærerinden mig til side og spurgte mig om, hvordan vi havde det derhjemme og hvad mine forældre mente om situationen?

Jeg svarede, at de anså, at der ikke var nogen umiddelbar fare for os, vi var jo danske statsborgere, og min far troede ikke, at tyskerne turde røre os. Men vist havde der været diskussioner i familien. Mine ældre brødre Mænni og Daniel fik gennemført, at et familieklenodie, et stort Sederfad, tredelt og i massivt sølv, blev gemt i et lille aflukke ved siden af tørrekælderren. For en sikkerheds skyld!

I den sidste uge i september var vores klasse samlet hos en af lærerinderne, som boede i den indre by. Vi hyggede os med sang og spil. Da jeg skulle fylde 14 år den kommende lørdag, sang mine klassekammerater for mig sangen: »Hele verden kalder,

barndomstiden er forbi«, og omkvædet havde de til lejligheden lavet om til: »Thi på næste lørdag blir du 14 år«. Ingen af os vidste da, hvilken ubarmhertig og skånselsløs verden, som ventede mig.

FREDAG den 1. oktober havde vores familie fejret Rosh Hashana, den jødiske nytårsfest. Mørkelægningsgardinerne var rullet ned ved solnedgang, det var spærretid, og vi var gået tidligt til sengs. Da sabbaturet havde slukket lyset i hele lejligheden, var der mørkt overalt med undtagelse af det lille sørgelys, som brændte svagt i spisestuen til minde om min farfar, som var død om foråret.

Jeg sov sammen med min storesøster Judith i en udtrækssofa. Efter et par timer blev vi hastigt revet ud af søvnen. I døren til vores værelse stod der to tyske SS-soldater, de pegede på os med deres maskinpistoler og kommanderede os at stå op og klæde os hurtigt på.

Søvndrukne og helt forvirrede adlød vi ligesom de øvrige i familien. Jeg skævede til stolen med mit tøj. Øverst på

Jeg åbner døren en lille bitte smule for at kaste sedlen til Kamma ud på køkkentrappen.

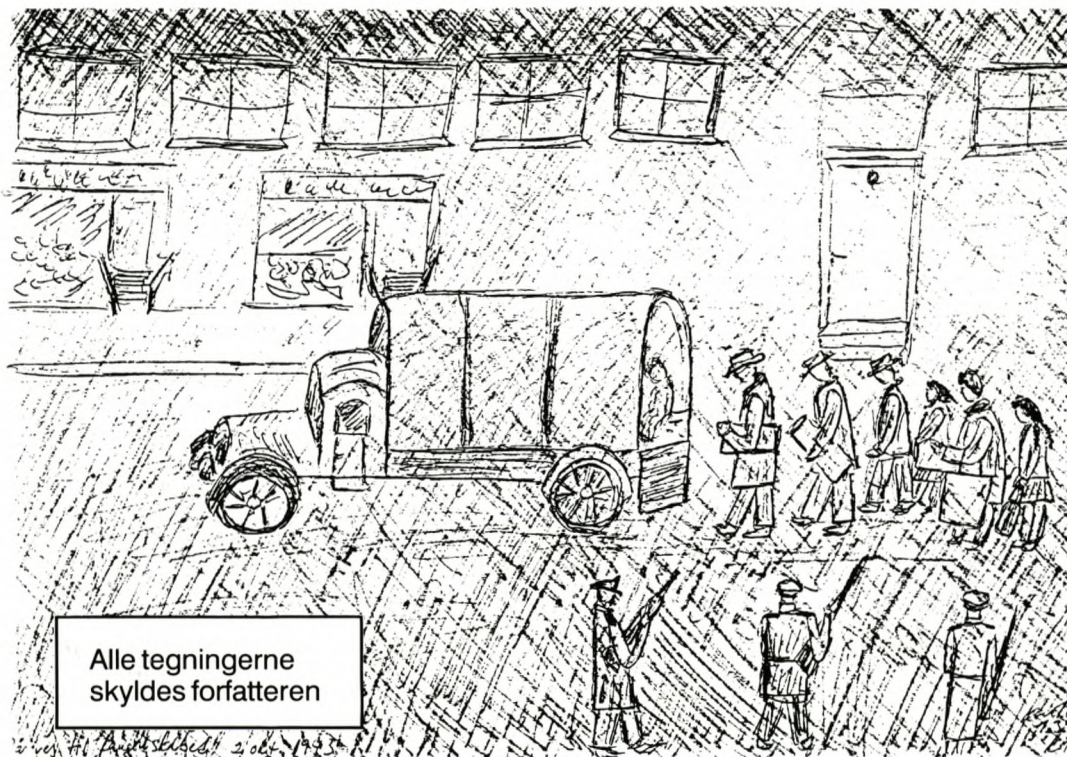
stoleryggen hang min allerførste bh, som jeg næsten lige havde fået. Mindste størrelse, men endnu alt for stor. Jeg følte mig både flov og krænket ved tanken om, at de to soldater havde set mit allerintimeste undertøj. Vi skulle også ta mad og varmt tøj med os til en forestående rejse.

Jeg gik ud i køkkenet til min mor, som var ved at pakke mad sammen. Hun tog, hvad vi havde af tørkost: forskellige konservesdåser, brød, knækbrød og det, som hun hurtigt kunne pakke ind af den mad, som var forbedret til morgendagen. Min mor bad mig om at skrive en seddel til min veninde om, hvad der var sket. Jeg fandt kun et stykke avis, rev hurtigt et hjørne af og skrev hastigt, hele tiden angst for, at soldaterne skulle opdage det: » Kære Kamma vi er taget af det tyske Politi, sig Besked til Skolen Hilsen Klara.«

Jeg åbnede forsigtigt døren ud til køkkentrappen og smed den lille sammenfoldede papirlap ud. Mon Kamma nogensinde skulle finde den?

MIN FAR tog sine store machsorim, bønnebøger for de store helligdage sammen med sin hvide kittel, som han plejede at ha på under gudstjenesten de dage. Min mor havde åndsnaerværelse nok til at tage andelsbeviset til lejligheden med. Hun havde vel sine anelser!

Vi gik under bevogtning ned ad trapperne og ud på gaden. Øvre på den anden side holdt der en overdækket

Alle tegningerne
skyldes forfatteren

Første del af den lange rejse.

lastvogn, den lignede en prærievogn. Vi blev beordret op i den. Der sad allerede en familie med fire børn, som var yngre end mig. Moderen græd voldsomt. Lastvognen satte sig i bevægelse. Vi kørte rundt i den mørke by for at opsamle andre jødiske familier, men mange steder gik tyskerne forgæves. Vi kørte nu mod Langelinie gennem en tunnel, der forekom mig uendelig lang.

Da lastbilen holdt stille, var vi ved vandet. Der lå et kæmpeskib, det var umådelig højt. Jeg havde aldrig set så stort et skib. En hønsestige førte op til dækket højt oppe. På kajen lå en gammel, syg kvinde på en madras. Der var lagt wirer om madrassen, og disse var hængt op i en kran. Kranen løftede madrassen med kvinden op langs skibets høje side mod rælingen. Den stakkels kvindes fortvivlede skrig, mens hun klamrede sig til madrassen hang mellem himmel og jord, skar gennem den mørke nat.

DER VAR fyldt med tyske soldater både på kajen og dækket. Vi blev nu kommanderede til at begynde opstigningen. Det var ikke så let at komme op. Min far var åbenbart ikke hurtig nok, for da han kom op på dækket, slog en af soldaterne ham kraftigt over armen med geværkolben, så han tabte nogle af bøgerne. Inden han nåede at samle dem op havde tyskeren bukket sig efter dem og smidt dem over rælingen.

Vi blev nu gennet ned ad en meget smal vindeltrappe, som førte os ned i bunden af skibet til et stort lastrum. Der var allerede samlet mange mennesker, som sad eller halvlå på de brikse, som var rigget op langs skibets sider. I løbet af natten kom der endnu flere, og til sidst var vi ca. 200 personer sammenstuvende på briksene.

Jeg kiggede ofte på mit ur, og da klokken var 6, var det min fødselsdag, og nu var jeg endelig 14 år. Lidt efter ankom overrabbiner Friediger, og skibet begyndte at sejle. Friediger organiserede med det samme indsamling af al medbragt mad, som blev uddelt, først til kvinder og børn og resten til mændene. Bl.a.

I kreaturvogne på vej.

fik vi hver et stykke knækbrød, men på grund af min store dag, fik jeg to. I sandhed en kostelig fødselsdagsgave!

Med så mange mennesker i det tætte lastrum blev luften hurtigt varm og indelukket. Det lykkedes dog nogle personer at snige sig op på dækket for at få lidt frisk luft. Fra deres skjul deroppe så de hele besætningen stå opstillet iført redningsveste. De skyndte sig ned for at rapportere, hvad de havde set. Vi blev alle rædselslagne, vi mente at det kun kunne betyde, at tyskerne ville gå i redningsbådene for derefter at sænke skibet og lade os følges med ned i dybet. Nu vidste vi, at vor sidste time var kommet!

EFTER et døgn's sejlads anløb vi søndag morgen Swinoucie, Svinemünde. På kajen stod et tog, der hovedsagelig bestod af kreaturvogne. Under tyskernes modbydelige tilråb blev vi lastede ind i vognene, 45-50 personer i hver. Så blev de tunge skydedøre lukket og bommet til udefra, og efter et gennemtrængende hyl fra fløjten startede toget.

Mens toget rullede af sted, prøvede vi at gøre os det så tåleligt som det overhovedet var muligt. Gulvet som var dækket af tykt snavs og støv så ikke særlig indbydende ud, men vi måtte trods det sætte os ned på vore tøjbylter. Man

sad, til benene sov, vi rejste os for at strække os lidt, så ned igen, og så lidt op igen. Toget standsede, rangerede og startede igen, videre i en uendelighed, længere og længere væk fra Danmark. Det var svært for mange af holde sig hele den lange dag, så

mændene måtte »lade hatten gå rundt«. Det var den eneste måde at kunne lette på trykket. Hen under aften standsede toget ude på landet, de tunge skydedøre blev åbnet, og vi blev kommanderet af vognene og hen til en grøft. Der kunne vi så udrette vore

Vi sad i grøften, mens tyskerne holdt vagt.

behov, mens de tyske soldater holdt vagt med løftede geværer. Det var udsigeligt fornedrende.

Der var ikke plads på gulvet i vognen til, at alle kunne ligge ned, så vi måtte skiftes. Det var næsten umuligt at sove. Det var ubekvemt at ligge på det bare gulv. Det trak koldt fra alle sprækker i gulvet og i væggene, og hjulenes hamren mod skinnerne overdøvede alt. Hver morgen og aften blev vi lukket ud »på det grønne«, og en gang blev dørene åbnet midt på dagen. Da strømmede lyset ind i vognens mørke. Tyskerne langede brød, vand og marmelade ind til os, og da marmeladespanden var tom, fungerede den som erstatning for hattenne.

DAGENE var lange, mandag den 4. var ekstra lang. Da ophørte sommertiden, og dagen ville ikke ende. Min far, der var ret høj, kunne nå at se ud gennem de smalle glugger lige under taget. Ved hjælp af et lille landkort i sin lommebog kunne han følge vores færd ned gennem Europa. Der var mange diskussioner og gætteri om, hvor vi en gang ville havne, men da toget var kommet forbi Dresden, var vi sikre på, at vi ville

komme til Theresienstadt. Det var en lille by i Protektoratet Bøhmen-Mæhren, og min mors familie i Hamborg var tidligere blevet deporterede dertil. Vi havde sendt små gavepakker til dem som »prøvepakker uden værdi«.

Tirsdag den 5. oktober sent om aftenen var vores rejse endelig slut. Skydedøren blev åbnet, og vi var kommet til Theresienstadt. Vi blev ført over til åbne lastvogne, og stående blev vi kørt gennem den mørke by til en kaserne. Ved lange borde og bænke fik vi mad, kartoffelsuppe, som bare havde den sidste stavelse fælles med vore begreb. Derefter blev vi ført til sovesale, mænd og kvinder for sig, hvor vi sov på halmsække, som lå pakket tæt sammen på gulvet.

Næste morgen kom vi ud i kasernegården, hvor der var mange mennesker samlet. De havde alle en gul stjerne med ordet »JUDE« på brystet. Der var nogle, som talte tjekkisk, et sprog, som jeg aldrig havde hørt før. Lederen af den jødiske selvforvaltning i Theresienstadt, Epstein, blev af nogle SS-officerer opfordret til at byde os velkommen.

VELKOMMEN... til et fangenskab, som varede i 18 måneder.

En sabotageaktion før 29. august 1943

Jeg kom som illegal fra Odense til Esbjerg i oktober 1942. I Esbjerg og Vardes omegn, ja helt over til Fredericia lavede vi et hav af aktioner mod tyskerne, til jeg i efteråret 1943 måtte til Sverige på grund af min illegale virksomhed.

En ung pige på Varde station fortalte mig en dag, at der skulle komme en troppe-transport på 200 aksler fra Oksbøl mod Varde.

Jeg tog ud til en stationsby mellem Oksbøl og Varde (jeg husker i dag ikke navnet på byen) for at sondere terrænet, og der var fred og ingen fare. Derefter tog jeg til Esbjerg og organiserede noget sprængstof, bomber og ledninger, det skulle forbindes med, og folk til at hjælpe til med aktionen. Jeg fik fat i tre kammerater, to fra Esbjerg og en fra Varde (den ene kom ikke, så vi var to + mig). Vi fik fat i tre cykler og kørte til omtalte stationsby.

Det var lige i mørkningen, og der gik en mand og hakke- de roer et stykke derfra. Vi spekulerede på at jage ham væk, men han gik selv med hakken på nakken.

Vi fik travlt med at komme op på banelinien og lægge bomberne ud, vi fik dem placeret - og så kom toget med lys på. Jeg sagde: »Så springer vi.« Og vi sprang ned ad skråningen, jeg var så uheldig at synke i dynd til maven.

Så sprang bomberne, de to kammerater løb i panik, men toget væltede ikke, det holdt stille, og jeg besluttede at blive siddende i mudderet. Jeg tog min pistol frem, der var seks skud i, og bestemte, at de første tyskere, der myldrede ud af toget, ville jeg skyde. Men der myldrede ikke nogen ud af toget. Alt var mørkt, lyset på toget blev slukket, og alt var dødsstille.

Jeg prøvede at komme op ad mudderet, og det viste sig, at det kunne jeg godt. Jeg kom fri og kravlede i ly af noget buskads langs med toget og kom op til en rugmark, hvor min lånte cykel lå, og jeg kom væk i en fart.

Jeg kom op til en vej, der kom nogle mennesker gående. En af dem siger: »Der kommer en af dem.« Jeg cyklede stift forbi dem, kom op til en gård og ned til engen. Der gik nogle kreaturer dernede, de gloede på mig, så jeg skyndte mig ned til en å, som jeg besluttede mig til at svømme over. Jeg gik et stykke vej frem og fandt i stedet en bro og kom over til en anden å (den rigtige å), hvor der lå en båd med lys på og ventede på mig.

Toget forsinket 3-4 dage

Kammeraten skældte ud, fordi jeg havde lånt hans køns cykel, den havde været eftersøgt af politiet, som havde nr. på den. Det kunne jo være farligt, og han skældte ud over, at braget var for lille.

Kammeraten lå i en dal, og toget kørte højt på en bakke, men sandsynligvis havde vi haft for lidt sprængstof, når toget ikke væltede. Jeg tænkte ved mig selv: Her er ikke rart at være.

Tonen var ikke god. Jeg blev enig med ham om at låne hans robåd og prøve at ro op til min cykel, jeg havde efterladt et stykke derfra. Jeg fandt cyklen, roede over på den anden side af åen. Så forlod jeg båden og trak min cykel gennem meterhøjt græs op mod en skov, som lå et stykke derfra.

Jeg var godt træt og udaset, da jeg nåede skoven og tænkte, at hvis jeg lægger mig til at sive, kommer jeg ikke væk forløbig. Men jeg kunne ikke modstå fristelsen og faldt i søvn.

Da jeg vågnede efter en tid, frøs jeg. Jeg tog cyklen og gik ind i skoven og kom ud til en åben plads, hvor der gik nogle heste. Jeg tænkte, at hvis jeg kunne komme op at ride og galopere rundt på marken, fik jeg varmen. Jeg fandt en lille hvid stærk hest og galoperede rundt på marken nogle gange og fik varmen i kroppen. Så tog jeg min lånte cykel og kom ud til en asfalteret vej, hvor jeg traf en mand og spurgte ham om vej til Esbjerg.

Ved Københavns Synagoge.

Det første, jeg gjorde, da jeg kom til Esbjerg, var at tage ned på kammeraternes bopæl. De var kommet heldigt hjem og lå og sov.

Hvordan gik det med toget? Der var sket det, at sporene var sprængt i stykker, og toget blev forsinket en 3-4 dage.

Det var den sabotageaktion.

Peder Poulsen

Blok 1, bolig 144

Bernadottegården 228

4000 Roskilde

Hadsund sluttede op om Bernadottegården

Vi har tidligere i Pigtråd nævnt, at man den 29. august skulle afsløre et smukt og symbolsk bomærke i farver på en af Bernadottegårdens store ydervægge. Bomærket var tegnet af den nu længst afdøde Aalborgmaler og modstandsmand Carlo Wognsen, og nu formede hans enke, Birthe Wognsen så det hele i stort format til en frise i italiensk glasmosaik.

Trods det kølige vejr sluttede mange i Hadsund op om højtideligheden, hvor et af landets fineste skoleorkestre i rødt og hvidt underholdt mellem talerne.

Kunstværket er bekostet ved en række tilskud fra flere sider. Især fra en fhv., nu afdød Hadsunddreng, som brugte en del af sin formue til »Stine og Martinus Sørensens fond til sociale formål i Aalborg og Hadsund«/Desuden 5000 kr. fra Rockwoll Fonden og 5000 kr. fra Frihedskampens Veteraner.

Det vellykkede og smukke arrangement sluttede med en lille spisning indendørs. Alene heri deltog 170. Iøvrigt siger flere af beboerne til undertegnede, at Bernadottegården på mange måder er en slags kulturcentrum for byens ældre. Her er også et dagcenter, som udnyttes på udmærket måde af mange. Byens hjemmehjælp har også sit kontor på Bernadottegården. Kort og godt: Bernadottegården er et centralt og godt sted for mange begebenheder i Hadsund og omegn. Og sådan bør det også være.

Johs. Rasmussen

Til venstre: Den daglige leder i Esbjerg Claus Jensen, i midten redaktør Johannes Fosmark og til højre enke efter samlingens grundlægger, rektor Palle Schmidt.

Reception i Esbjerg

Fredag den 17. september var der reception på Historisk Samling fra Besættelsestiden i anledning af åbningen af udstillingen »Danmark i Oktober 1943«, der er tilrettelagt af Therkel Stræde og Esben Kjeldbæk fra Frihedsmuseet. Udstillingen vises i anledning af 50-året for redningen af de danske jøder. Den kunne ses frem til den 29. oktober.

Esbjerg byhistoriske arkiv, hvor Historisk Samling fra Besættelsestiden har til huse.

Træk af Socialministeriets arbejde under besættelsen

Af departementschef H. H. Koch i samarbejde med fuldmægtigene Svend Hansen og Finn Nielsen

Fiskebiler spillede en stor rolle

Jyllandskorpset var i stor udstrækning baseret på fiskebiler, navnlig på grund af disses store driftssikkerhed. Pr. fjernskriver havde man ved flere lejligheder gennem politiets hovedledelse i København indhentet oplysninger fra de lokale politikredse om antallet af fiskebiler, deres kapacitet og deres driftstilstand. Dette arbejde måtte imidlertid indstilles ved politiets internering og deportation den 19. september 1944. - I november-december måned 1944 indledede ministeriet forhandlinger med De danske Statsbaner, der landet over driver en række bilruter, og Statens civile Luftværn. Den sidstnævnte institution havde i forvejen - navnlig med henblik på evakuering af bestemte landsdele i tilfælde af et allieret invasionsforsøg - en nøje kontakt med en række rutebilselskaber, ligesom luftværnet selv rådede over et antal lastbiler og ambulancer. Efter at samarbejdet med socialministeriet var indledt, fik luftværnet stillet midler til rådighed til yderligere indkøb af 10 moderne ambulancer med plads til 5 bårer i hver.

Det fornødne rullende materiel til brug for de transportere, der skulle komme, blev sikret ad disse veje, men herudover foretog ministeriet indkøb af et antal personvogne til konvojledere og læger og af motorcykler til ordonanstjeneste. På et senere tidspunkt viste det sig nødvendigt og praktisk også at benytte jernbanerne i stort omfang, idet antallet af internerede, der skulle befordres, herunder af syge, steg langt ud over, hvad man oprindeligt havde gjort sig forestillinger om.

Start på hjemtransporten i begyndelsen af december 44

Hjemtransporterne blev indledt i begyndelsen af december 1944 og fortsattes i stigende omfang indtil kapitulationen.

Man var fra første færd klar over, at man som forholdene var i Tyskland ikke kunne gøre regning på at købe forsyninger dernede, hverken til bilerne eller til mandskabet og de internerede. *Konvojerne var derfor således udstyret, at de i enhver henseende var selvforsynende.* Opgaven med at fremskaffe, pakke og laste alle de mangfoldige ting, der skulle bruges - dog bortset fra brændstof til bilerne, som der blev sørget for af andre - løstes på Statens Seruminstitut på den mest anerkendelsesværdige måde. Det var ikke småting, der måtte medbringes på turene, der ofte varede flere døgn. Eksempelvis kan nævnes brændstof til bilerne, mad, medicinalvarer, forbidsstoffer, instrumenter, serum, vacciner, frugt, bolcher, totak, øl, automobilkort, lygter, redskaber, spande til drikkevand og snaps ikke at forglemme, idet snaps - og forøvrigt også madpakker - var et overordentligt brugbart middel til i Tyskland i givne situationer at få tilsyneladende ellers uopnåelige ønsker opfyldt. Da man naturligvis satte alt ind på at starte, så snart en afhentningstilladelse forelå, var den tid, der kunne gives til klargørelse af en konvoj, meget knap, og man vil derfor forstå, at der måtte arbejdes under højtryk før en konvojs afgang.

Da det i marts 1945 var blevet besluttet, at alle vogne, der deltog i arbejdet i Tyskland, af sikkerhedsgrunde skulle være malet hvide og have påmalet Dannebrog, var man nogle gange ude for at måtte lade vognene undergå denne forandring i løbet af een nat. Alene dette malearbejde, som under normale

forhold synes at være så lige-til, skabte problemer bl.a. på grund af elektricitetsrationeringen, idet det af og til var nødvendigt at skaffe et sprøjtelakereri, der havde opbrugt sin ration, en ekstra tildeling af elektricitet.

Den første konvoj, der kom af sted den 5. december 1944, havde som mål koncentrationslejren Buchenwald, hvorfra der efter en aftale, som udenrigsministeriet havde opnået med tyskerne, hjemførtes 198 politifolk til Frøslevlejren. Denne første konvoj bestod af 4 røde statsbanerutebiler med påhængsvogne, 4 ambulancer fra Statens civile Luftværn, 1 lastvogn og 1 personvogn. Efter de beretninger, der foreligger, skal ankomsten til lejren af de kendte røde busser fra Køgevejen med statsbanechauffører ved rattet have gjort et meget stærkt indtryk på de internerede politifolk. Konvojen nåede tilbage til Danmark den 10.-11. december.

En af betjentene døde undervejs

Een af betjentene var død undervejs trods en operation, der foretoges på vejen i en af ambulancerne.

Det havde været hensigten at modtage politifolkene i en af de ved grænsen indrettede karantænestationer, der ved denne lejlighed for første gang skulle i brug, for at lade dem underkaste karantænebehandling, inden de blev

indført i Frøslevlejren. Karantænebehandlingen blev imidlertid opgivet, idet de internerede var så medtagne og trætte af turen, at det fandtes rettest at udskyde undersøgelsen til foretagelse i Frøslevlejren den følgende dag. *Disse karantænestationer, der var indrettet i Padborg og Kruuså, og da navnlig den i Padborg, kom imidlertid til at spille en meget stor rolle ved de noget senere transporter, navnlig i april 1945.* Barakmaterialet var tidligere blevet indkøbt i al stilhed og deponeret på et sikkert sted. I slutningen af 1944 blev en enkelt barakbygning opført. *De resterende 12-13 barakbygninger blev med få dages varsel opført i begyndelsen af april 1945.*

Allerede den 12. december 1944 afgik en del af den ovennævnte konvoj - 1 bus - 1 ambulance og 1 personbil - igen fra Padborg til Tyskland, denne gang til Neuengamme for at hjemføre syge grænsegendarmer. Efter dagelang venten og forhandlinger blev det magre resultat - set i forhold til det forud aftalte - 5 syge grænsegendarmer og 2 syge civile internerede. Af den ledsagende læges beretning fremgår det, at han ved denne lejlighed fik oplyst, *at af 140 grænsegendarmer, der var overført til lejren den 6. oktober 1944, var indtil da - altså på godt 2 måneder - 15 døde, og ikke så få var syge.*

Fortsættes i næste nummer.

FORENINGERNE

ANSØGNING om ophold på Kegnæs

Ansøgningsskemaer kan rekvireres hos Preben Feddersen, Caroline-Amalievej 11, 5874 Hesselager. Vedlæg venligst porto.

Skemaerne skal være returnerede inden den 15. januar 1994.

Svar gives senest den 1. februar.

Feddersen

Sammenslutningen

Sammenslutningen afholdt bestyrelsesmøde mandag den 27. september 1993 kl. 13.00 i 4. Maj Kollegiets lokaler. Dagsordenen den sædvanlige, dog skulle der under punkt 3 lovudvalget vælges et nyt medlem hertil. - Alle foreninger var repræsenteret. Villy Jensen var mødt som ny repræsentant for Sammenslutningen »De Erhvervs-hæmmede« på grund af, at Ove Laursen var afgået ved døden.

Formanden, Jakob Jensen, bød de fremmødte velkommen og udtalte mindeord over afdøde Ove Laursen. Derefter oplæste sekretæren Solveig Skjøtt protokollen fra bestyrelsesmødet den 28. juni, som blev enstemmigt godkendt efter en lille rettelse.

Møde med 4 dages varsel

Formanden redegjorde for et ekstraordinært bestyrelsesmøde den 29. august kl. 20.30 på Søpavillonen med eneste punkt på dagsordenen: Valg af to bestyrelsesmedlemmer til Bernadotttegården, idet Erik Tanne havde stillet sit mandat til rådighed med øjeblikkelig varsel, og Ove Laursen var afgået ved døden. Fra nogle af foreningerne var der utilfredshed med lovligheden og det demokratiske i at indkalde med 4 dages varsel, hvoraf 2 foreningsformænd først modtog indkaldelsen fredag den 27. august, og 3 af foreningerne var forhindret i at deltage. - Mødet blev dog holdt. Der var 3 kandidater, Salle Fischermann, Johs. Damsgård og Else Drejer. Johs. Damsgård og Else Drejer blev valgt.

John Nielsen fik ordet og udtrykte sin misbilligelse af det korte varsel, mødet var indkaldt med, idet han mente, at udvælgelsen til Sammenslutningens repræsentanter i Bernadotttegården er så vigtig, at alle foreningers repræsentanter burde have været tilstede. Der skulle også have været en rimelig tid til at finde egnede medlemmer blandt fanger/modstandsfolk.

Meddelte endvidere, at han var blevet orienteret om, at Salle Fischermann (som på daværende tidspunkt endnu

ikke var kommet til stede) ville give formanden et mistillidsvotum.

Jakob Jensen udtalte, at hvis det var tilfældet, ville han opfatte det, som om man generelt var utilfreds med hans ledelsesform. - Solveig Skjøtt svarede, at man for det første ikke kunne stemme om noget mistillidsvotum, idet forslagsstilleren ikke selv var til stede, og dernæst måtte det præciseres helt konkret omfanget af forslaget. John Nielsen udtalte, at han ville selv nøjes med en misbilligelse af det korte indvarsel.

Efter nogen diskussion, hvor Bernth Johannesson havde foreslået, at man gjorde afstemningen om, idet alle foreninger var tilstede, blev resultatet, at man alligevel stemte om et mistillidsvotum til formanden. 8 stemte imod - 3 stemte ikke.

Mødet i Rådhushallen en succes

Formanden omtalte herefter arrangementet i Minde-lunden den 29. august, som han fandt meget skrabt. Derimod mente han, at højtideligheden i Rådhushallen havde været en succes. Budgettet så også ud til at holde. Da der var nogle foreninger, der trods ansøgninger ikke havde fået del i de pengemidler, statsministeriet havde bevilget, ville statsudvalget afholde et møde for at drøfte sagen.

Meddelte endvidere, at Sammenslutningen havde modtaget en invitation for 5 deltagere til at deltage i en højtidelighed omkring danske flygtninges tak til Sverige for husly under besættelsen. Derefter lunch på Malmø rådhus. Følgende vil deltage: Jakob Jensen, Johs. Damsgård, Peder Søgård, Villy Carlson og Solveig Skjøtt.

Til lovudvalget nyvalgte Villy Jensen i stedet for afdøde Ove Laursen. Angående bladudvalget udtalte formanden, at der ville komme en redegørelse fra Hans Andersen angående regnskabet.

Kassereren, Bernth Johannesson redegjorde for Sammenslutningens Rekreati-
funds regnskab. I årets løb

havde 8 kammerater fået bevilget ialt kr. 28.000 - og da fonden havde modtaget kr. 25.000 fra tipsmidlerne, var der et overskud på kr. 7.000.

Bernadotttegården drøftet

Derefter blev der en længere diskussion om Bernadotttegården, idet Roskilde kommune ønsker at omlægge hjemmeplejen således, at bl.a. de fire selvejende institutioner får tillagt et lokalområde med de af Roskilde byråd tilknyttede aktiviteter og service til de borgere, der bor i lokalområdet.

Hertil hører altså også Bernadotttegården, som skal indgå i denne omlægning. Dertil kræves, at den overenskomst, som er indgået mellem Sammenslutningen og Roskilde kommune til år 2001, tages op til revurdering, som betyder, at overenskomsten derved skal ændres og genforhandles.

Da der i forvejen er markante nedskæringer og derved færre ressourcer på hele ældreområdet, gav det anledning til en livlig og følelsesladet debat.

Konklusionen blev, at der ikke var stemning for at forandre ved den bestående overenskomst, og at flere bestyrelsesmedlemmer undrede sig over, at Roskilde kommune ikke havde taget direkte kontakt med Sammenslutningen, idet vore fire bestyrelsesmedlemmer i Bernadotttegården kun skal varetage det administrative arbejde.

Det blev oplyst, at Mogens Nielsen afløste Ove Laursen

som bestyrelsesformand, Johs. Damsgård overtog kassererposten og Else Drejer deltog i forhandling med kommunen.

Herefter redegjorde de forskellige foreninger for deres dels afholdte og dels kommende aktiviteter.

Næste møde berammes til mandag den 29. november.

Solveig Skjøtt
Sekretær

Flæske- og andespil

Tirsdag den 30. november 1993, kl. 19.30, afholder Buchenwaldklubben sit årlige FLÆSKE- & ANDESPIL i kantinen på Politistation 3. Bellahøj.

Spillet afvikles under de sædvanlige festlige og fornøjelige former, og med de mange fine gevinster, og som sædvanlig er der gevinst til alle med banko i de ordinære spil.

Medlemmer med pårørende og kammerater fra andre fangeforeninger er velkomne.

Reservér dagen og mød op til en festlig aften i kammeratligt lag.

Med venlig hilsen
BESTYRELSEN

Landsmødet 21. august 1993: Fra v.: Peter Lund og Ola Behn (begge Arbejdsskandestyrelsen), Anna-Lise Clausen, Frihedsfonden, og Søs Lærche, Neuengammeforeningen. (Foto: Kaj Christensen)

Til afdelingerne

Kære kammerater!

Tak for det dejlige samvær på landsmødet i Korsør. Det var mit indtryk, at hele arrangementet fungerede til alles bedste.

Referatet af mødet er bragt i Pigtraad-Gestapofangen's oktober nummer. Jeg synes, det er et udmærket og dækkende referat og samtidig en god beskrivelse af det kammeratlige samvær.

Den 9. september skrev jeg til udenrigsminister Niels Helveg Petersen om krænkelserne af minderne om de tidligere kz-lejre. I går fik jeg så et foreløbigt svar fra udenrigsministeren. Hvis jeg ikke i løbet af en måneds tid hører endeligt fra udenrigsministeren, vil jeg skrive til ham igen.

Fra Ole Behn og Peter Lund, Arbejdsskadestyrelsen, har jeg modtaget et brev med tak for deltagelse i landsmødet. De synes begge, at de havde haft et stort udbytte af at deltage. Flere af de af vore kammerater, som de hidtil kun havde været i telefonisk eller skriftlig kontakt med, fik de nu i Korsør lært personligt at kende.

Ellers er der ikke hændt noget væsentligt!

*Bernth Johannesson
Landsformand*

Henvendelsen til udenrigsministeriet

9. september 1993

*Hr. udenrigsminister
Niels Helveg Petersen
Asiatisk Plads 2
1448 København K*

Europaparlamentet har truffet en beslutning om europæisk og international bevarelse af de tidligere nazistiske koncentrationslejre som historiske mindesmærker.

Beslutningen er registreret under betegnelsen B3-0208, 0218, 0219, 0228 og 284/93.

Vi har konstateret, at den tyske forbundsregering ikke overholder denne beslutning fra Europaparlamentet. Der er således i flere af de tidligere nazistiske koncentrationslejre indrettet mindesteder for de tyske krigsforbrydere, der efter

afslutningen af 2. verdenskrig midlertidigt blev anbragt i disse lejre.

Vi finder disse forhold stærkt krænkende overfor de tidligere fanger i de nazistiske koncentrationslejre, og vi tillader os herved at opfordre til, at den danske regering snarest påtaler dette overfor den tyske forbundsregering.

*Med venlig hilsen
Bernth Johannesson
Landsformand
Jacobys Alle 16, 2.th.
1806 Frederiksberg C*

Svaret fra ministeriet

*København, d. 7. okt. 1993
Kære hr. Bernth Johannesson*

Tak for Deres brev af 9. september 1993 vedrørende en beslutning fra Europa-Parlamentet om europæisk og international bevarelse af de tidligere nazistiske koncentrationslejre som historiske mindesmærker. Jeg har bedt udenrigsministeriet om nærmere at undersøge sagen.

*Med venlig hilsen
sign. Niels Helveg Petersen*

Sjællandsafdeling har fået ny formand

På den ordinære generalforsamling, der afholdtes på Bernadottégården i Roskilde, var der mødt over 100 medlemmer. Den fungerende formand, Jakob Jensen, bød de fremmødte velkommen, og udtalte mindeord over de kammerater, vi har mistet i årets løb - herunder også den afdøde formand Ove Laursen. Han takkede for de mange telefonsamtaler og kondolencebreve, som han havde modtaget efter Oves død.

Man gik så over til dagsordenen, som er fastsat i lovene. Til dirigent blev foreslået og valgt Birger Schroller. Han konstaterede, at generalforsamlingen var rettidig og lovlig indkaldt. Han gav derefter ordet til den fungerende formand for aflægelse af beretning.

Jakob omtalte, at beretningsåret havde været præget af de mange markeringer af 50-året for de store begivenheder omkring 29. august og oktoberdagene.

Landsforeningen af Erhvervshæmmedes landsmøde,

der afholdtes 21.-22. august - og hvor Ove Laursen var primus motor i tilrettelæggelsen - blev, trods Oves pludselige død, gennemført efter planerne, omend i en noget afdæmpet atmosfære.

Videre sagde Jakob, at det må være op til den kommende bestyrelse at finde ud af, hvordan foreningens arbejde skulle føres videre. Han opfordrede medlemmerne til i hver sin by eller i sit sogn at være opmærksom på, om der var gamle modstandsfolk, der havde hjælp behov.

De »sager«, som Ove var i gang med, bliver overtaget og færdigbehandlet i Frihedsfonden. Dertil bør man også sende medicin- og andre regninger, der skal refunderes.

Frihedsfondens kontorchef Anna-Lise Clausen opfordrede til at bruge Frihedsfonden. Det er det, den er beregnet til!

Beretningen blev godkendt. Det samme gjaldt regnskabet.

Til ny formand anbefalede bestyrelsen at vælge Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, Veddelev, Roskilde.

Mogens Henrik bor og arbejder i Roskilde. Han var medlem af Bernadottégårdens bestyrelse, udpeget af Sammenlutningen, og han blev formand for »Gården«s bestyrelse efter Oves død. Mogens Henrik blev valgt med akklamation, og alle øvrige valg var genvalg.

Til sidst fortalte konsulent Kjeld Hjordt kort om starten af »Senvirkningsprojektet for gamle modstandsfolk«, som var omtalt i Bladets oktobernummer.

Efter generalforsamlingen var der frokost - og lejlighed til at besøge kammeraterne, der bor på Bernadottégården.

J.J.

ÅRHUS

Ny fane indviet

Afdelingen af de erhvervshæmmede fra Frihedskampen samlede sine medlemmer af foreningen til en festlig sammenkomst og mindehøjtidelighed lørdag den 28. august 1993 kl. 13 i festlokalet Skovvangsvej 127 ved smukt dækkede borde, hvor der blev serveret en dejlig anretning med diverse drikke og herefter kaffe med videre.

Der var mødt 80 medlemmer op, og der var en dejlig festlig

stemning og god opmærksomhed, da formand Wilfred Thomsen bød velkommen til de mange fremmødte.

Derefter blev foreningens nye fane indviet, og herefter blev ordet givet til Spaniensfrivillig Villy Fuglsang, som holdt en uforglemmelig festtale.

Herefter blev der afholdt et gratis lotteri med forskellige gaver købt eller skænket til foreningen.

Denne dejlige eftermiddag og aftenen sluttede med en svingom.

Søndag den 29 august markeredes som sædvanlig med kransenedlægning på diverse grave dog denne gang i efterfølgende mindehøjtidelighed fra G.D. og med vores nye fane samt mange faner fra forskellige foreninger i Århus og med god deltagelse af medlemmer og andre interesserede.

I det meget smukke sensommervejrbegyndtes kransenedlægningen på henrettelsespladsen på Skæring Hede kl. 13.30.

Derefter ved mindestatuen for sømænd på Åboulevarden.

Så på Vestre kirkegård ved de forskellige mindesmærker for faldne frihedskæmpere og faldne engelske og russiske krigsflyvere.

Der sluttedes med kransenedlægningen ved 4. Maj Kollegiet.

Efter disse højtideligholdelser var foreningen vært ved et lille arrangement med kaffe og lidt andet godt i vort lokale Skovvangsvej 220.

Stort offentligt møde

Da det blev aften den 29. august holdt foreningen kl. 19.30 et offentligt mindemøde for 50 års dagen for 29. august 1943 på Kloster Torv i Århus, og til trods for det meget, meget dårlige vejr denne aften, var der mødt omkring 400 mennesker op til dette mindemøde.

Der blev spillet god musik af Gudmund Auring med Vener.

Velkomst ved Bruno Bøtcher. Prolog skrevet af Carl Scharnberg og fint oplæst af hans datter Ditte Scharnberg.

Tale af Villy Fuglsang.

Musik/sang Peter Abrahamson, Gudmund Auring m.fl.

Helt igennem to vellykkede dages arrangementer.

*P.f.v.
Einar Sørensen*

N.B. Foreningens store »discount« julefrokost er berammet til at skulle løbe af stabelen sidst i november eller lige først i december, men datoen er desværre ikke fastlagt endnu.

Aalborg

Lørdag den 6. november kl. 18 holdt vi efterårsfest på Gug Plejehjem. Bus nr. 6 kører lige til døren, Fortunavej.

I indkaldelsen til generalforsamlingen den 8. november 1993 er indlagt et giroindbetalingskort, hvor der fejlagtigt står for 1993.

Det skal naturligvis være for 1994.

Har du ikke betalt for 1993, kan du jo sende for begge årene 1993 og 1994 på samme kort.

P.b.v.
Solveig Skjøtt

NEUENGAMME

Bemærkninger til et referat

Referatet af Neuengammeforeningens generalforsamling den 19. april i år, som det er trykt i »Pigtraad« nr. 4, august 1993, rummer nogle fejl. Da mange af foreningens medlemmer ikke var til stede, er en rettelse nødvendig.

Denne rettelse har sekretæren for Neuengammeforeningen læst op for mig, og den er formodentlig trykt i dette samme nummer af »Pigtraad«. Desværre er også rettelsen behæftet med mangler, så foreningens medlemmer har grund til at føle sig noget forvirrede.

Sekretæren har korrekt rettet en bemærkning i referatet om min deltagelse i en TV-optagelse fra Versen til, at dette arrangement var rent privat. Det gør det jo egentlig ikke mindre mysteriøst, at sekretæren den 19. april kan meddele, at jeg skulle have sagt ja til dette private arrangement, som jeg dog først blir inviteret med til en måneds tid senere.

Vigtigere er det, at foreningen stadig ikke har kunnet bevæge sig til at rette den mere elementære og ubehagelige fejl omkring den omtalte »afvisning af at tage Schlätzers og Ruges problemer op til diskussion.

PÅ SIDSTE ÅRS GENERALFORSAMLING den 22. april 1992 satte bestyrelsen pludselig et tema under afstemning, et tema som vedrørte både Morten Ruge og Georg Schlätzer. Man havde dog glemt at underrette de to nævnte om, at denne afstemning ville finde sted, og ingen af dem var af forskellige grunde til stede, hvad de jo nok ville have været, hvis de havde anet, hvad der forestod.

Der skete altså det, at de to fra hinanden helt forskellige problemer, som dels Morten Ruge, dels Georg Schlätzer på helt forskellige tidspunkter havde rejst, blev slået sammen til eet afstemningstema, og hermed gjort uforståeligt for medlemmerne.

Jeg kan her kun tale om min egen henvendelse til foreningen. Jeg bad om lidt opbakning omkring noget knas i samarbejdet med nogle tyske Gedenkstätten. Da knaset imidlertid blev taget til følge,

var det helt unødvendigt at påkalde foreningens »moraliske« hjælp. Jeg tilbagekaldte derfor min henvendelse. Den var overflødiggjort.

IKKE DESTO MINDRE satte bestyrelsen min tilbagekaldte henvendelse »under afstemning«, pakket ind i et tema, som gør det uigennemtrængeligt for medlemmerne at se, hvad det drejer sig om, og blandet sammen med en henvendelse fra Georg Schlätzer om helt andre emner, og iøvrigt efter hans udsegn også forvansket.

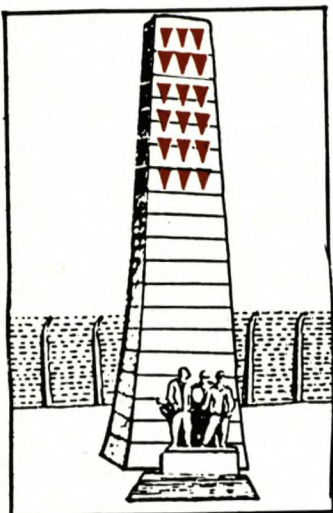
Jeg har forgæves bedt foreningen erklære afstemningen sidste år for annulleret. Jeg troede, at man nu, hvor det er blevet åbenlyst, at sekretæren kan misforstå, fejllæse, overse breve og fejlinformere, også kunne indrømme, at man havde klokket i det med sidste års afstemning.

Det vil man ikke, og jeg må derfor selv forklare sagens sammenhæng. Bestyrelsen har påduttet medlemmerne en afstemning over et tema, som for min »sags« vedkommende ikke eksisterer. Jeg beklager at medlemmerne er blevet ført bag lyset.

Morten Ruge

LØVENS KEMISKE FABRIK

Den store rejse

Sachsenhausenforeningen forbereder en rejse til Rusland i foråret 1994.

Tidspunktet bliver formentlig omkring 9. maj (dog endnu ikke fastlagt).

Rejsen bliver med bus gennem Sverige til Stockholm, med sejltur forbi de smukke Ålandsøer og til Finland.

Derfra ligeledes med samme bus til Moskva og tilbage over Skt. Petersborg/Leningrad - eller hvad byen nu hedder - når rejsen foregår.

Gennem Finland og igen med sejlturen over Ålandsøerne og hjem.

Turen bliver af 10 til 12 dages varighed.

Er du/I interesseret, er der endnu nogle måneders opsparring.

Nærmere i Pigtraad/Gestapofangen og i Frihedskampen om denne interessante tur, når endelig dato og pris foreligger.

kc.

»AUFRUF«

Oversat af Peder Søgård

Til alle tidligere fanger fra KZ-lejren Sachsenhausen og deres pårørende, venner og bekendte!

I forbindelse med omdannelsen af mindestedet Sachsenhausen er arkiv og bibliotek reorganiseret og fuldstændig nydannet.

Også depotet bliver for tiden fuldstændig nyindrettet

således, at udstillingsgenstandene, der står til rådighed for mindestederne, kan opbevares sikkert og konservatorisk korrekt.

Arkiv, bibliotek og depot befinder sig i nye, sikre rum. I de tidligere fangers interesse garanterer dette for ordentligt videnskabeligt arbejde i fremtiden.

Desværre er der i de forløbne år kun i ringe omfang overgivet mindestedet arv eller andet materiale. Også antallet af til rådighed stående udstillingsgenstande, som er afgørende for omfang og aktivitet i fremtidige udstillinger, er ringere end ved andre mindesteder, måske med undtagelse af Buchenwald.

De nationale fangeorganisationer er også enige med mindestedsledelsen om, at mindet om fangernes lidelse i KZ-Sachsenhausen er afhængigt af, om en senere generation får mulighed for studium af dette materiale.

I fællesskab med KZ-Sachsenhausenfangeorganisationer retter vi derfor en indtrængende appel om at stille muligt forhåndenværende materialer fra lejrlevet som fangeklæder, tegninger, sangbøger, breve eller andre ting, der anskueliggør lejrlevet såvel som skriftligt materiale.

Fangeorganisationerne og mindestedsledelsen er af samme mening, at alle materialer, der angår KZ-lejren, bør samles i minstedets arkiv.

Om måden og betingelserne for overgivelse og opbevaring bestemmer alene de, der stiller disse materialer til disposition eller udlåner dem.

Arkiv og mindestedet Sachsenhausen er underkastet bestemmelserne i arkivloven, som retsligt foreskriver den sikre opbevaring af disse arkivalia og materialer.

Mindestedsledelsen, dr. Morsch

Tilgiv, men glem ikke

Kongres på Korsika-færge

Sachsenhausenforeningens franske søster afholdt sin 47. kongres om bord på kæmpefærgen »Danielle Casanova« på dens færd mellem Toulon og Ajaccio på Korsika.

Danielle Casanova f. 1909 deltog i humanistisk hjælp til de frihedskæmpere mod Francos, Mussolinis og Hitlers tropper indtil nederlaget i 1938, fascisternes forberedelse på krigen i 1939. Som kommunist og patriot beskæmpede hun de nazistiske besættelse på Korsika. Blev arresteret og tortureret i februar 1942. Organiserede også i fængslet modstanden mod nazisterne. Deporteret til Auschwitz januar 1943 og døde der i maj 1943. Hun er et symbol på frihedskampen i Korsika, som mandede ud i befrielsen alene ved franske kræfter den 4. oktober 1943. Med Danielle Casanova og 50-årsdagen for befrielsen som baggrund fandt kongressen sted den 8.-11. oktober.

De ceremonielle begivenheder bestod i taler og kranseindlæggelser ved Danielle Casanovas mindetavle på færgen og mindesmærkerne for korsikanske faldne i 1. og 2. verdenskrig samt mindesmærket for den korsikanske frihedskamp mod nazisterne.

Kongressen åbnede kl. 9.00 den 9. oktober i færgens store biograf.

Knap 300 delegerede var samlet foruden 7 tyske, 3 nederlandske og 2 danske repræsentanter. Det var meget trist at så få nationer var repræsenterede; særlig savnede

vi Mark Tilevitsch fra Rusland. Men det var dyrt i stærk valuta at deltage, og vore kammeraters alder og helbredstilstand forbød den anstrengende rejse.

På kongressen aflagde bl.a. Pierre Gouffault beretning og oplæste en forstemmende lang liste over vore 93 døde, franske kammerater. Desværre var listen større end nogen sinde. De mindedes med et minuts stilhed.

Dsværre forbyder mine mangelfulde franskkundskaber mig at referere de langvarige forhandlinger.

Direktøren for Sachsenhausenmindestedet, historikeren Günter Morsch havde ordet: han takkede for invitationen og takkede særlig Internationale Sachsenhausen Komitéens (ISK's) sekretær for minstedederne, Karl Stenzel og formanden for Berlins Sachsenhausenforening, Wolfgang Szepansky for godt samarbejde.

I den forbindelse omtalte han den meget beklagelige konfrontation med Emig siden 1989 og erklærede, at denne ubehagelige strid mellem museets direktør og de tidligere fanger under ingen omstændigheder ville blive taget.

Museet udgjorde en del af den i år oprettede »Stiftung Brandeburger Gedenkstätte«, og Günter Morsch erklærede, at hans opgave var at opretholde forbindelse mellem de tidligere fanger og museet. Til det formål havde han

Festlig sammenkomst på »Daniella Korsika«. Fra venstre: Peder Søgård, Beatrice Bordage, Roger Bordage, Annick Burgard og Wolfgang S. Zepansky.

bl.a. forfattet et »Aufruf«, som jeg vil oversætte og bede »Pigtråd« om at bringe.

ISK skal have mulighed for indflydelse på nyoprettelsen af mindstedet. Og denne opgave er meget stor, vil vare mange år. Den består i hovedsagen i

1) at samle og opbevare dokumenter og genstande,

2) byde på muligheder for forskning på disse,

3) byde på nye udstillinger og udgivelser af historiske og pædagogiske artikler og bøger.

4) Bygningerne er i meget dårlig stand og kræver reparation.

Der er bevilget 30 mill. DM til opgaverne.

Til næste år arrangeres en udstilling om Oranienburglejrens historie.

Søndag den 10. oktober om aftenen samledes Charles Desirat, Frankrig, Pierre Gouffault, Frankrig, Lore og Karl Stenzel, Tyskland, Gerda og Wolfgang Szepansky, Annick Burgard, Frankrig, Mirjam Ohringer, D. og Jan Telling, Nederlandene, Adam og Marie König, Tyskland, Roger Bordage, Frankrig, og direktør Günter Morsch samt Gerda og Peder Søgård, Danmark, for at drøfte ISK's problemer. Da der ikke kom repræsentanter fra Rusland, Polen, Tjekkiet, Ungarn, Italien, Storbritannien eller Belgien kunne vi desværre ikke betegne det som et repræsentantskabsmøde, og var ikke egentlig beslutningsdygtig.

Pierre Gouffault ønskede, at ISK skulle bestå så længe vi lever. Han peger på, at det er tvivlsomt, om der ret længe vil være en russisk delegation, og vi har ikke kendskab til fx en ukrainsk organisation.

Karl Stenzel gør opmærksom på, at den 11. oktober 1994 er det 50-året for mordet på 27 kammerater fra den illegale lejrløse, deraf tre franske. Vi må arrangere et mindemøde i Sachsenhausen på denne dag. Desuden nærmer sig 50-årsdagen for befrielsen den 21. april 1995. Det skal også mindes anstændigt. Det må allerede nu forberedes.

Karl var utilfreds med vort blad »Bulletin«, det var nødvendigt med en redaktionsko-

mité i Berlin, som er centrum for virksomheden. Vi må vise enighed, vi lever ikke længe endnu, og vi må sørge for, at Günter Morsch kan fortsætte vort arbejde og ideer.

Gerda Szepansky pegede på den vigtige pædagogiske opgave overfor ungdommen. Karl Stenzel efterlyste materialer om udekommendoen Liebe Rose, hvor mange tusinde jøder blev myrdet.

Günter Morsch udtrykker det som sin opgave at afvikle arrangementer. Vi må have møde med ISK regelmæssigt 2-3 gange årligt. Dermed afsluttedes mødet.

På to busture oplevede vi nogle af de enestående, vilde klippelandskaber på Korsikas vestkyst. Det var en smagsprøve. Man kunne ønske at gense det. Desuden nød vi selvfølgelig godt af det velkendte dejlige franske køkken både i land og ombord.

Peder Søgård

Mindeord

Vilhelm Andreasen

Natten til den 15. august 1993 døde vort gode medlem Vilhelm Andreasen, 83 år gammel.

Vilhelm Andreasen blev født den 8. juni 1910 i Århus. Han fik en god uddannelse indenfor handelen og dygtiggjorde sig yderligere ved kurser i engelsk og tysk. I 1936 blev han ansat i politiet, hvor han i mange år gjorde tjeneste ved rigspolitichefembedet. Her blev det en vigtig del af hans arbejde at modtage alle nyansatte politifolk og hjælpe dem på vej i den første van-

Vilhelm Andreasen

skelige tid. Han fik derigen- nem en vældig berøringsflade, og hans fremragende hukommelse bevirkede, at han efterhånden lærte størsteparten af den danske politistyrke at kende - og vi ham. Om ikke andet, så af udseende og navn.

Ved aktionen mod det danske politi den 19. september 1944 blev også Vilhelm Andreasen taget til fange og ført til Tyskland. Her - i de tyske lejres gru - viste hans rige menneskelige egenskaber sig for alvor.

Hans ligevægt, hans stilfærdige optimisme, hans hjælpsomhed og hans evne til at finde de rette trøstende ord, når en kammerat trængte dertil. Det var egenskaber, som man lærte at værdsætte, og som under disse forhold kunne være afgørende for kammeratens liv eller død.

Vilhelm Andreasen blev gentagne gange forfremmet og endte som politikommisær. Han var ridder af Dannebrog og æresmedlem af Buchenwaldklubben.

Vor medfølelse samler sig om hans enke og to døtre.

*Hans Andersen
Formand for
Buchenwaldklubben*

Farvel til en ven

Ove Laursen var i Horserød og Frøslev samtidig med at jeg var der, men hvis vi mødtes dengang, kunne ingen af os huske det. Jeg kan derfor kun sige, at jeg fik lov at kende Ove i 3 1/2 år.

Jeg skylder Ove tak for, at han var den, der satte mig i forbindelse med en af mine gode venner fra dengang, Jørgen Pedersen fra Californien. Ove skrev, at Jørgen i sin dagbog havde sagt, at jeg ikke kom hjem fra Tyskland, og syntes jeg ikke det burde rettes. I sin travlhed med at hjælpe dem, der trængte, havde han alligevel noteret sig den detalje.

Hans brev resulterede i, at jeg fik mit livs største oplevelse: at være med i Frøslev Lejren den 4. maj 1990, hvor jeg traf 4 af mine gamle stuekammerater fra H 15 samt mange af gutterne fra Dachau.

Igen i 1992 åbnede Karen og Ove deres hjem og hjerter for mig, denne gang havde jeg min kone Kirsten med.

Tak Ove, fordi jeg måtte kalde mig din ven. Farvel kære ven, du forlod os for tidligt, men du har fortjent din hvile. Hvil i Fred.

*Brian Olesen
38 Austral Ave.,
Beecroft NSW 2119*

Ehgon Nielsen

Fra Internationale Føderation der Widerstandskämpfer, Wien, har den danske afdeling af FIR modtaget følgende mindord over den nyligt afdøde modstandsmænd Ehgon Nielsen, København:

Kære Kammerater

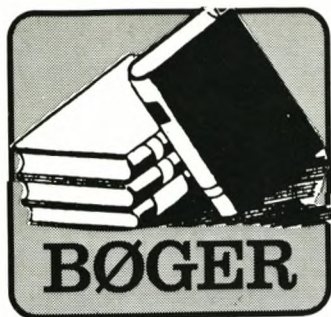
Kammerat Nielsen nød vor fulde højagtelse for sin kamp i den danske modstandsbevægelse og sin retskafne holdning også under sin deportation til forskellige kz-lejre i Nazityskland.

Vi skattede ham alle højt for hans utrættelige arbejde mod genopståen af fascisme og racisme, for freden og anerkendelse af menneskeretighederne, såvel i hans eget forbund, som i F.I.R. som mangeårigt medlem af generallrådet.

Hans virke som kasserer for FIR-Danmark var ligeledes et tegn på hans tætte tilknytning til FIR og vil blive husket.

Vi vil gerne kondolere Dem og alle vore danske kammerater.

*Oskar Wiesflecker
Sekretær*

Rystende soldaterbreve

»Sidste breve fra Stalingrad«
124 sider. 198 kr.

Lademanns forlag

Den sidste flyvemaskine, som i januar 1943 slap væk fra krigshelvedet ved det omringede Stalingrad, medbragte syv sække breve, skrevet af de soldater, som aldrig selv slap ud. Brevene nåede aldrig frem til dem, de var beregnet for: familie og venner hjemme i Tyskland. Straks efter ankomsten satte Gestapo sig på sækkene. Først efter 1945 blev brevene mere eller mindre tilfældigt fundet frem.

Og efter den tyske 6. armés kapitulation derude i den russiske vinter og omgivet af fjender på alle sider, så blev endnu en del feltpost, der ikke mere kunne flyves væk fra »gryden«, bare den sovjetiske hærs bytte. Disse breve indgik siden i samlingen Stalingrad/Volgograd Museum.

Det er tragisk at læse disse meget forskellige breve, hvor tyske soldater af alle grader, aldre og uddannelser her gør op, kort eller langt, med et liv, man ved er tilende - som dræbt eller som fange for hvor længe. Der er værdighed og gennemtanke hos de fleste. Og man piber ikke, for hvorfor gøre baglandet hjemme i Tyskland mere ked af det end nødvendigt. Enkelte steder hører man også i disse sidste-breve, som skriveren ved det er, om hvordan han måske i kulden eller efter kamp har mistet fx en hånd. Især gælder dette en pianist, som altså også er færdig med sin kunst.

Katastrofen ved Stalingrad kostede tyskerne 200.000 dræbte, mens over 90.000 blev taget til fange og sendt videre til kulden i Sibirien. Kun en mindre del overlevede.

Den 50-årige historiker og Tysklands-ekspert Karl Chr. Lammers, København, har på fremragende vis sat en ramme om alle disse begivenheder i en udførlig efterskrift i bogen. Lammers er bl.a. Hitler-ekspert.

En personlig bemærkning. Nogle af mine kammerater fra den københavnske aktionsgruppe omkring bladet Dybbølposten hentede en tidlig morgen ved Københavns hovedpostkontor omkring årsskiftet 1944-45 dagens post bestemt for tyskerne på hovedsædet Dagmarhus.

Den slags aktioner udførte fx også vore venner i gruppen 1944 et par gange med stort held. I vor postsæk var ingen store nyheder. Knap nok stikkerbreve til Dagmarhus.

Men et brev glemmer mine kammerater og jeg aldrig. En ung mand på 17-18 år, dansk frivillig hos tyskerne, skrev hjem fra et lazaret i Klagenfurt i Østrig. Rettere, det var ikke ham, som skrev til forældrene, men en kammerat. Selv var han nemlig nu blind. Brevet til forældrene hjemme i Danmark vidnede om dyb fortvivelse og fortrydelse. Han havde ikke hørt på deres advarsler, men ville selv af sted. Nu lå han der blandt fremmede. Det brev glemmer jeg aldrig...

Johs.Rasmussen

Myternes bog

Ole Hans Jensen:

»Maskerne falder« 192 sider

Forlaget Journalernes

Bogforlag

Rostock myten er her igen. Denne gang dog noget anderledes beskrevet - men alligevel.

Udenrigsminister P. Munch skulle efter denne her beretning have boet på Missionshotellet i Rostock for at mødes med Himmler, medens denne og mange højstående nazister flokkedes i byen.

Hemmeligt mødested. Hvorfor det, når P. Munch kunne bo på et så besøgt hotel, hvor han kunne rende på bekendte. Dette postuleres da også. Skulle både Himmler og P. Munch være sådan nogle amatører? Det kan man næsten ikke tro.

Længere henne i bogen postuleres der også, at den - noget ringe - handelsaftale, Danmark fik igennem med Englang, efter krigen, skulle være presset igennem, fordi det engelske efterretningsvæsen kendte til Rostock, og det benyttede man sig af. Ingen beviser, men igen postulerer.

Kongens fald med hesten bliver nu udlagt som et attentat, men igen savnes beviser.

Mordet på Kaj Munk er nu også tillagt englænderne (se side 108). Er der da ingen grænser for, hvor langt en forfatter vil gå for at promovere sig?

Er der slet ikke noget godt at sige om bogen? Jo, det er der. Dens værdi er måske at få vore seriøse historikere til at »grave« endnu dybere i de endnu båndlagte arkiver.

Kaj Christensen

Britisk-dansk modstands-kvinde

Christine Sutherland: »Monica Wichfeld - Dømt til døden« 192 sider. 198.- kr. Gads Forlag

Der er før, og med rette, udkommet biografier om gods-ejerfruen på Engestofte på Lolland, den irskfødte societyskønhed Monica Wichfeld. Men historien tåler at genopfriskes. Her har en britisk kvindelig journalist Christine Sutherland skrevet en varm og menneskelig bog, der kommer hele personen rundt. Evt. overskud ved den danske udgave tilfalder Flemming B. Muus mindelegat. Naturligvis, for hans kone, Varinka, kaldet Inkie, er jo datter af selve Monica.

Monica fødtes 1894. Faderen var irsk godsejer af britisk observans. Sportsmand som siden også datteren. En bror til Monica, Jack, faldt under 1. verdenskrig. Og en anden bror, Tim, som var britisk brigadefører, faldt under 2. verdenskrig i japansk fangenskab. En kendt familie. Monica havde selv spillet tennis med Churchills kone og kendte fx. aviskongen, lord Rothermere og digteren Noël Coward.

Hun blev under 1. verdenskrig gift med den danske di-

plomats og godsejer Jørgen Winchfeld. Han forstod bare ikke at drive sit fædrene gods. Efterhånden var der tre børn, og familien bosatte sig så i Rapallo i Italien, hvor hendes slægt havde en ejendom. Her blev hun en kendt forretningsskvinde i modebranchen. Men da 2. verdenskrig kom, besluttede man at vende hjem til Lolland.

På Lolland, og gennem kontakter i København, kom hun igang med et aktivt modstandsarbejde. Foråret og sommeren 42 blev der udpeget en modtageplads for våben på det ret af-sidesliggende østlollandske gods Engestofte.

Hun sørgede også for at samle penge til og distribuere illegale blade. En af hendes nære kontakter var den stedlige kommunistiske forfatter Hilmar Wulff.

En af de kontakter, som faldskærmschefen Flemming B. Muus i København sendte hende, var faldskærmsmanden Jacob Jensen. Han gik under dæksnavnet Jens Jacobsen. Han skulle finde flere modtagepladser og instruere i nye grupper.

I december 43 sendte Muus Jacob Jensen til Jylland. Her var han sammen med radiotelegrafisten Kaj Lund og en lige ankommet nordmand, Henrik Ibsen. De skulle hjælpe Ole Geisler. Mens de sad i et hus i nærheden af Aarhus, og hvor de antagelig havde drukket en del, førte de stik mod alle regler flere ekspres-telefonsamtaler med Randers.

Jacobs meldinger blev aflyttet af Gestapo, og kort efter blev alle tre anholdt. Her svigtede de igen totalt. De var bevæbende, men ydede ikke modstand. Ej heller tog de pillen. Til gengæld plaprede de løs. Ibsen vidste næsten intet og slap fri. De to andre var skyld i, at Gestapo landet over de næste uger anholdt 44 gode danske. Således Monica og hendes gruppe. Og i Jylland bl.a. Hvidsten-gruppen.

13.3.44 blev Monica og ti andre danske fanger ført ind i den tyske krigsret på Dagmarhus i København.

Johs. Rasmussen

Udsyn over 29. august

Jørgen H. Barfod:

»29. august 43. Endelig«

Frihedsmuseets Venners forlag.
226 sider. 97 kr.

Den gamle kz-fange, Frihedsmuseets fhv. leder, lektor Jørgen H. Barfod, som har en række publikationer bag sig mht. krig og besættelse (især husker man hans bog om de tyske lejre »Helvede har mange navne«) har igen været på pletten.

For et års tid siden udsendte man spørgeskemaer til henved 2500 gamle modstandsfolk og kz-fanger. Der kom 110 svar om hæren, 65 om flåden og 170 andre besvarelser. Desuden har Barfod kigget i dagbøger, fx. på museet, og har så stilfærdigt og effektivt kædet det hele sammen til en lang og læseværdig beretning. Uden at skele til »kildekritik« o.l. Han starter ved folkestrejkerne og stopper inden jødeforfølgelserne omkring 2. oktober. Det kapitel har også på det sidste fået en række selvstændige bøger og tv- og radioprogrammer.

Han minder, med rette, til indledning, om Socialdemokratiets og LOs ydmygende eller latterlige holdning, hvad man nu vil. De to parter udsender 2.9.43 en skrap erklæring, hvor man stærkt beklager bruddet med tyskerne og læser hele skylden på modstandsfolkene. Som Barfod siger: »Den skyld og ære tager vi gerne på os«. Læg mærke til datoen. Nøjagtigt et år før: 2.9.42, holdt Danmarks senere statsminister efter freden, Vilh. Buhl(s) sin frygtelige radiotale til danskerne: om at bekæmpe sabotørerne og rent ud stikke dem til danske og tyske myndigheder.

Strejkerne begyndte i Odense. Kom så til Aalborg, Esbjerg, København osv. Forfatteren Peter P. Rohde, dengang kommunist og stadig resten af livet lektor, beretter mellem flere andre om Horserød. Tyskerne overraskede den danske lejrledelse. Men trods alt slap 93 væk, fordi lejren var opdelt i to store, selvstændige enheder.

Her er beretninger fra alle dele af landet. Fx. lidt om Fredericia og Vejle, hvor det gik ret smertefrit, da en dansk kanonbåd skulle sættes ud af

drift. Værre i Horsens. Om kornetterne på kasernen i Næstved beretter bl.a. forfatteren og tv-journalisten, Holger Danske-manden, Bob Ramsing, kammerat med bl.a. den navnkundige nordjyde Chr. Ulrik Hansen, som tyskerne siden fik ram på for alvor.

Dette må være nok. Kig selv på de 226 tætskrevne sider. Om stort og småt. Og fra alle egne af landet.

Johs.Rasmussen

Ny bog om Plötzensee

Da engelske bombemaskiner den 4. sept. 1943 ødelagde en stor del af det berygtede Plötzensee tugthus i Berlin, blev også Faldøksen og det lokale, hvori den stod, tilintetgjort.

Det lykkedes 4 dødsdømte at flygte.

Justitsministeriets reaktion var omgående at give ordre til hængning af samtlige dødsdømte i fængslet. De efterfølgende tre nætter blev over 250 hængt. Alene 7. og 8. september drejede det sig om 186 fanger, hvoraf vitterlig seks ikke var dødsdømt.

Der er netop udkommet en bog om Plötzensee med titlen »Der Tod von Plötzensee«: Erindringer og dokumenter. 1942-44.

Den er udkommet på Bloch-Verlag. Frankfurt/Main. 351 sider. 44 Dmark.

Kilde: »Berliner Zeitung«.

Villy Mørk Jensen

Troværdig roman om to uger i Vestjylland i 1944

Carl Otto Petersen:

Kodeord »Anna«

304 sider. 98 kr.

Holkenfeldts Forlag

Carl Otto Petersen har fem andre bøger bag sig. Han kan sit håndværk, at fortælle en spændende historie. Og så har han antagelig selv stået i nogle af de samme situationer, som han nu opruller for os.

En fredag aften i september 1944 sidder mange danske for at høre nyheder fra den frie verden. På den danske sender fra London. Og ind imellem dukker så et par kodeord op. Nemlig bl.a. »Anna«. Det betyder, at på en bestemt plads i et lille vestjysk sogn vil der om få timer blive dumpet flere containere ned med våben og ammunition til modstandsbevægelsen. Fra et britisk krigsfly.

Kun få, og det er de rette folk på stedet, forstår budskabet. Og de er rede. Aner ikke, at der samme aften ikke langt derfra går en flok andre unge i gang med at sprænge et stykke af banelinjen i stykker. Fordi der kommer et tysk soldatertog.

Og ingen ved heller, at det britiske fly kommer i nærkamp med en tysk natjager, der er sendt op. Kampen i luften bliver hård. Det tyske fly brænder op, men har også haft held til at ødelægge det britiske fly, så en af de syv om

bord dræbes af de tyske kugler, mens de andre seks slipper ned med faldskærm.

Og fatalt nok søger i ly på en stor gård. Lidet anende at ejeren er lokal sysselleader i Frits Clausens naziparti. Da man opdager briterne på høloftet, sender man bud efter landbetjenten, som ikke drømmer om, at tyskerne må få noget at vide. Derimod kommer stedets dyrlæge, som er modstandsmand og engelskkyndig. Han og betjenten snakker med briterne. Og truer gårdejeren til at holde mund.

De næste par uger tager begivenhederne endnu mere fart. Tyskerne er rasende og støver egnen igennem. Nogle må undgælde. Andre klarer skærene. I hvert fald en tid. Bagefter sidder flere koner, kærestere og mødre og græder.

Forfatteren kan sit stof. Får utrolig meget med. Gør det hele underholdende og især sandsynligt. Forlæggeren, Kay Holkenfeldt, fra Vejleegnen, og med en livslang karriere i forlæggerbranchen, har passeret støvets år. Men giver aldrig op. Nu er han begyndt at producere bøger til priser, alle kan overkomme. I oplaget af denne bog koster bare 98 kr. Helt utroligt for 304 sider.

Johs.Rasmussen

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT

DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted. 42 29 19 41.
Sekr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C, 31 31 86 86.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff, Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischermann, Villy Jensen, Peter Møller Madsen, John Nielsen, Birgit Lærche og Lilian Olsen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K 33 12 85 95.
Sommer: Moststien 6, Vester Lyng, 4500 Nykøbing S. 53 41 01 20.
Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. 66 12 71 99.
Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.
Kass./sekr.: Niels Vogensen, Stokrosevej 21, 8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.
Aalborg: Henning Jensen, Østerled 44, 9370 Hals, tlf. 98 25 18 56.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby, 4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Munckerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49 71 86 59.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42. Giro 5 43 27 23.
Omegnsafdelingen:
Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby, 4070 Kirke Hyllinge, 42 40 50 87.
Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Virum. 42 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid for sociale sager: Tirsdag 10-12. Sommerferie: 3/6-31/8.
Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagtvænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V. 75 11 64 18.
Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen, Frederik den III vej 3, st, 7000 Fredericia. 75 92 54 57.

Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73, åbent tirsdag 14-16.

Kolding: Kontor: Staldgården.

Åbent torsdag kl. 14-16. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Minna Dahl, Præstegårdsvænget 16, 5210 Odense NV. 66 13 80 10.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230 Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Sydfyns afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne Ditlevsen, Løkketoften 15, 5700 Svendborg. Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-11.00).

Sjællands afd.: Fmd.: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde. 46 75 77 13.

Kass. Villy Jensen, Lindevej 12, 3250 Helsingør. 48 79 15 91.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000 Aalborg. 98 12 16 19. Åbent torsdage 12-17. Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-17.

Århus afd.: Fmd. Wilfred Tiomsen, V. Stuckenbergsvej 25 st, 8210 Aarhus V, tlf. 86 10 41 25.

Kass. Carlo Hansen, Randersvej 518, 8380 Trige, tlf. 86 23 17 35.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenaa, tlf. 86 30 90 76.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. 86 42 69 61, Giro 207 13 04.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenaa. 86 30 90 76.
Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk, 8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Axel Lauritzen, Lundtofteparken 42, 2 tv. 2800 Lyngby. 42 88 12 42. Sommer: 42 65 05 11.

Kass.: Kaj Schack Grundahl, Tranevej 14, 2670 Greve. 42 90 16 00. Giro 170 30 72.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sandkåsvej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Henning de Place, Jordbrovej 23, 8200 Århus N, 86 10 17 41, giro 1 27 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boulevard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24, 8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærsvvej 116, 2860 Søborg. 39 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge Landevej 251B, I-dør 2., 2650 Hvidovre. 31 49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Hans Bøjlund, Påbyvej 36, 6000 Kolding. 75 56 90 49.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. 31 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej, 7.4. th., 1756 København V. 31 23 02 14/55 44 10 32.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken 128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. 42 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre. 31 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Fredensvej 1 A, 3, th., 2920 Charlottenlund. 31 63 82 55.

Kass.: Heinz E. Hess, Elverhøjvej 1 C, 2730 Herlev. 44 94 44 41.

Frihedsfondens postadresse er: Æbeløgade 1 st, th., 2100 København Ø. Telefon 39 27 35 00. Åbent tirsdag, onsdag og torsdag kl. 10-15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86 55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingsvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98 11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.